

EGYENLŐSÉG

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Budapest, VII., Lövölde-tér 2/a.

Telefonszám: 95—28.

POLITIKAI JELLEGŰ,
ZSIDÓ FELEKEZETI ÉS TÁRSADALMI HETILAP.

Szerkeszti: SZABOLCSI MIKSA.

Előfizetési feltételek:

Egész évre házhoz küldve 20 K
Fél évre — — — — 10 „
Negyed évre — — — — 5 „

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

Sátorépítés.

Írta: Mezei Ernő.

„Mily szépek sátraid, Jákób, lakóhelyeid Izrael” —: ezzel a mondattal kezdi meg a zsidó mindennapi reggeli imáját. Ez első hálafohásza minden új napért a mindnyájunkat vezető gondviseléshez, az első üdvözlete a minden reggel megújuló élethez. A zsidó évnek nagy ünnepnapjai közül is a legderűsebb és legmelegebb a sátoros ünnep, amely a sivatagban vándorló ősök sátorállítását szenteli örök vallásos emlékezetté. Ez a mindennapi dicsőítés és ez az ünnepi emlékezet bizonyítja, mily mélyen gyökerzik a zsidó lélekben a biztos hajléknak és családi otthonnak szeretete, bizonyítja egyben, mily állandóan világol előtte a hitsorsosi közösségnek gondolata. Ha semmi más, ezek évezredes vallásos tanúságok és minden rágalom ellenében győzelmesen hirdetik, hogy a letelepedettség, az összetartozás, a szülőházához való ragaszkodás is a legigazibb zsidóérzések. Hisz így daloltak és ünnepeltek akkor is, mikor ellenséges üldözés ostora a hontalanság sivatagába verte őket, mint a történelem nomádjait.

Mégis mi mindnyájan, kik itt a magyar földön a zsidóság egységét és összetartozását valljuk, nem érezzük-e olykor, hogy az ősi ima és az ősi ünneplés a mi napjainkhoz való vonatkozásukban keserű gunynya is változhatnak? Hol van itt nálunk Jákóbnak sátra és Izraelnek lakóhelye, amelyet szépnek, biztosnak, békésnek dicsőíthetnénk? Régtől megvan hozzá a kijelölt telek, fel van halmozva az alkalmas építőanyag, lelkes, önzetlen építkezők sem hiányoznának; de az építőmunka meg nem indulhat, a falak nem emelkedhetnek fel, mert éppen hitsorsosaink között akadnak, kik az egységes Izrael méltó hajlékának fölemelését ádáz dühvel akadályozzák. Itt vannak előttünk eltorzult arcokkal, akik minden reggel napi munkájuk első fölvatására elimádkozzák: „Be szépek a te sátraid Jákób” és nyomban utána

széthányják az építő szerszámokat, felrobbantánák az alapot is, melyen Izrael egységének hívői istennek tetsző munkájukat megindíthatnák. Mintha Jákób sátra, Izrael lakóhelye is Bábel tornyává változott volna, amelynek építői, nyelvökben megzavarodva, egymást meg nem értve, gyilkos fegyverrel egymásra törtek.

Bizonyára a viszályos megnemértés átka fekszik a magyar zsidóság pártjain is. De honnan a megnemértésnek ez a láza, amikor felekezeti érdekeik és szükségük csak úgy, mint őseik hagyományai, egyazon nyelvezen szólnak hozzájuk és csak egy nyelven beszél az az országos törvény is, amely a zsidó vallást „bevett vallásnak” nyilvánítva, az egységes szervezés törvényes alapját megteremtette? Mit értenek ezekből kevésbé, a felekezet közszükségeit-e, vagy az országos törvény célzatát?

Ugy tapasztaltam magam, hogy a magyarországi orthodoxia olyik jóhiszemű szóvivője, aki nem nézi a szervezés kérdését a vezetők hatalmi érdekének szempontjából, 'nincs tisztában a felekezeti szervezet igazi természetével és rendeltetésével. Ők a szervezeti kérdést vallásos vitakérdésként kezelik és azt a szervezeti összefoglalást, amely a magyar zsidóság közös felekezeti érdekének gondozására külön organumokat teremtené meg, nem tudják másképpen felfogni, mint valami vallási szanhedrint, mint olyan egyházi szinódust, amelynek a zsidó hitközségek vallási intézményeit, rituális kellékeit a legkisebb részletig egységesen kell megállapítani. — Tehát az egységes országos szervezés előfeltételül azt követelnék, — mondom, az orthodoxia bizonyos nem hivatalos, elfogulatlanabb képviselőit értem, — hogy minden hitközségi intézményre, minden aprólékos szertartásra nézve egységes rend lépjen életbe. Nem lehet azonban csodálkozni, hogy, mint rendesen, a merőben vallásos szempont belevegyítése az ítélet megrögződését vonja maga után. Pedig könnyű itt felismerni a sarkalatos tévedést. A magyar zsidóságnak országos szervezetbe való

összefoglalása nem állhat kapcsolatban vallás-gyakorlati és vallásszertartási részletek egységes szabályozásával, már csak azért sem, mert épen egyetlen ország zsidósága és ennek a zsidóságnak honpolgári viszonylata, az állami keretben való elhelyezkedése van itt kérdésben.

Természetes, hogy bármi felekezeti szervezetbe csak olyanok tartozhatnak, kik vallásuk alapelveire megegyeznek és a történelmi fejlődés folyamán hitbeli összetartozásukat vallották. De aprólékos rituális különbségek, orgona- és almemor kérdések, a rabbiknak több vagy kevesebb világi tanulmánya és több vagy kevesebb hitközségi jogköre? Micsoda örültség ilyenek miatt a kétfelé válást proklamálni! Mikor nem voltak ilyen viták és eltérések a zsidó hitközségi életben, akár volt egységes szervezetük, akár nem, mert a legegységesebb szervezet is megtűri az ilyenekben a meggyőződés szabadságát. Éppen a vita, a különbözet, ha a tárgy természete által szabott korlátok között marad, bizonyítja a felsőbbrendű összetartozást. Az egységes szervezet legfeljebb azt hozná magá-vat, hogy az ilyen belső viták több kölcsönös kimélettel, a meggyőzéseknek és érzékenységeknek több respektálásával és a zsidó önérzetnek közös megővésével folynának.

Még gyermekkoromból emlékszem, hogy szülővárosomnak akkor híres orthodox főrabbija, Löw Jeremiás micsoda elkeseredett háboruságot folytatott a „chaszid“ szervezetek és rabbiságok ritusai ellen, ugyszólván az egész felső Tiszavidék orthodox és chaszid templomai visszhangzottak a bösz kiátkozásoktól. Igaz, hogy két zsidó vallásról akkor nem beszélt senki, ezt a képtelenséget csak a későbbi orthodox szervezkedés körül kifejtett hatalmi érdek teremtette meg. De abban a „rég jó időben“, bevettség és emancipáció előtt a zsidó hitközségek is egész természetesnek tartották, hogy belső pártoskodásaikat, administratíváikat szolgabírói hatalomszó és alispáni önkény intézze el, még pedig az Arany János megénekelte fülemiléjének módja szerint, vagyis a szolgabíró jobb zsebére üt „nekem fütyült“. balzsebére üt „nekem fütyült“. Az emancipáció és a bevettség törvényei után, amelyek a magyar zsidóságot egységes felekezeti voltában a jogegyenlőség és vallási kiváltság terén a keresztényvallásokkal egyenrangúvá tették, az ilyes idegen perintézést minden magyar zsidónak égető szégyennek, jogállásunk megcáfolásának kell éreznie. És az orthodox vezetőség lelkét terheli, hogy minden pompázatos szervezkedési szabályzat mellett is ez alapján ma is a hitközségek belélete a hatóságok uri székének van

alávétve. Nem Jákob szép sátra ez, hanem cigányputri.

A szervezés kerete nem lehet más, mint a magyar zsidóság, vagy ha jobban tetszik, a zsidó magyarság. Nincs itt más kérdés, mint-hogy ez országban a történelmi fejlődés szerint, ki a zsidó és egyben honpolgár? És a magyarságon fekszik a lényeg, mert arról van szó, hogy polgári jogegyenlőségünkkel és felekezeti autonómiáinkkal hogyan helyezkedjünk el a felekezetek szabályozott közéletében és az ország állami igazgatásában. Nem theologiai epistola ad itt irányt, hanem inkább a politika, sőt egy kicsit a geografia utmutatása. Mert az egyedüli, amire ezen a téren súlyt kell helyezni: a zsidó önérzet és a vezetőknek önérdektől ment jóakarata.

Glosszák a hétről.

□ Siró vádat olvasok a klerikális sajtóban a gonosz liberális sajtókollégák ellen. Arról van szó, kérem, hogy a katolikus népszövetség gyűlést tartott itt Pesten és erről a gyűléséről kommunikéket küldött az összes budapesti lapoknak és az összes budapesti lapok egyértelműleg nem közölték ezt a kommunikét. Ilyen gyalázatoság, mondja a klerikálisok orgánuma. Hát akkor mit hengeznek itt ezek a liberálisok azzal, hogy kulturális kérdésekben pártatlanok? Miért nem látják be, hogy a katolikus népszövetség olyan kulturmissziót teljesít, amilyent senki más Magyarországon? Hiszen ennek a népszövetségnek háromszázezer tagja van és nyomtatványait egymillió példányban adja ki minden esztendőben! És ezt nem akarja a liberális sajtó elismerni! Igaz, hogy egyidőben a liberális sajtó közölte az összes népszövetségi kommunikéket, mert azt hitte, hogy itt valóban valami népszövetségről van szó és csakugyan kulturát akar terjeszteni. De aztán kiderült, hogy a népszövetség alatt egy szomorú népbütítést kell érteni, amely a papon és a tanítón át főzi a népet a klerikális tábor számára. És akkor szüntették be a liberális lapok a népszövetségnek nyomtatott betűkkel való támogatását. Elég későn. Ha előbb tették volna, vagy ha, továbbmenve, leleplezték volna a népszövetséget idejében, akkor ma nem volna itt a népszövetség háromszázezer taggal és ezzel a nagy érzékenységgel s a nyilvánosságnak ekkora megkívánásával. De itt van és most már az ellenfeleitől is elvárja, hogy támogassák. Ez a legfurcsább. Ha igazán liberális ez a liberális sajtó, akkor mi csodálkozni való van rajta, ha egy klerikális mozgalmat nem támogat? S nem meg kell-e dicsérni, még az ellenfélnek is, ezt a sajtót, ha egy esetben színt mer vallani és liberális mer lenni, hisz ugyanis olyan sokszor tagadja meg a liberálisizmusát és megy bele olyan dolgokba, amiket nem volna szabad eltűnnie, ha igazán liberális volna. Vagyis, a klerikalizmus úgy van a népszövetséggel, mint az öreg csempészek a mesterségükkel. Tudják ugyan, hogy a csempészet törvénybe ütközik, de mert nekik kenyérkeresetük, valósággal intézményesen szeretnék biztosítani azt a jogot, hogy árukat a határokon vám nélkül lehessen átszállítani.

Még egy másik nagy panaszra is lesz okuk azoknak, akik a zsidót nem kedvelik. Ugy van ugyanis, hogy a leányiskolákban, mint most a beiratkozások után a statisztikából kiderül, túlságosan sok a zsidó tanuló. Több mint fele a növendékeknek zsidó. Bizony ez rettenetes, belátni. De nem tehetünk róla. Az iskola mindenkinek rendelkezésére áll s ha még sem keresi fel mindenki, arról nem mi tehetünk. Mert, ugy-e, még nem tartunk ott, hogy az iskolákba a nem zsidókat nehezebben vennék fel, mint a zsidókat? Mindamellett a középiskola olyan statisztikát ad, hogy a fiúiskolákban is negyvennyolc percent a zsidó tanuló és ötvenkét percent a nem-zsidó. Ezen a ponton tehát mink egészen ártatlanok vagyunk. Csak az az egy a bajunk, hogy ha a műveltség megszerzésének a lehetőségei rendelkezésünkre állanak, úgy, mint másoknak, mi akkor erősebben igénybe vesszük ezeket a lehetőségeket, mint mások. Ez lehet rossz tulajdonságunk. De mi magunk nem haragszunk érte s szívesen vállaljuk az összes köveket, amiket ebben az ügyben a fejünkhöz hajtanak.

*

Örömmel írom le e sorokat:

— „Valahol hazát árulnak. Ma itt, holnap ott. A külföldi hírekről szóló táviratok gyakran sejtetnek ilyesmit. Fontszámra árulják a hazát, kicsinyben vagy nagyban, ahogy éppen a kereslet és kínálat törvényei megszabják. Nincs ma keresettebb áru a hazánál...”

Ezek a sorok a zsidókról szólnak, s én mégis örömmel írom őket át az Alkotmányból. Mert ezek a sorok már úgy vannak leírva, mint a hogy mi szoktuk karikírozni az ő írásaikat. Pontosan ugyanugy. Látnivaló tehát, hogy már ők maguk se veszik komolyan a mesterségüket, viccet csinálnak belőle. De mit is csinálhatnak, amikor arról kell cikket írniok, hogy az olasz-zsidó hazát árul a török javára (ezalatt Nathan polgármestert kell érteni), viszont a török-zsidók hazát árulnak az olaszok javára? Fölmerül a kérdés, hogy akkor mi a fene értelme van az egész hazaárulási üzletnek, ha mindkét oldalon árulják a hazát, s továbbá hazaáruló-e az, aki azt mondja, hogy a háborút lehetőleg vér nélkül kell folytatni, különösen akkor, ha ez lehetséges is. Hiszen minden józan és becsületes olasz is ugyanezt prédikálja most. S viszont minden okos és hazafias török azt hirdeti, hogy ne vigyük a katonáinkat vágóhídra, mert Tripoliszt megvédeni ugyse tudjuk abban a percben, amikor Európa levette róla a kezét. Hol itt a hazaárulás? És hol ad ez alkalmat arra, hogy ezt lehessen írni: *a Ferrerek, Nathanok, Duezek, Borgiák és a többi brigantik?* Szabad-e így írni: Torquemada, Pázmány, Loyola, Chateaubriand és a többi gyilkosok? Szabad-e így összedobálni a neveket, ha nagyon jól tudom, hogy Loyola és Chateaubriand csak lelkes hivei voltak a katolizmusnak, de nem voltak gyilkosok, ha Torquemada az is volt. Miért briganti Ferrer, aki életével pecsételte meg a felvilágosodás érdekében vívott csatáját, vagy Nathan, aki nagy és kitűnő adminisztrátora Rómának, vagy Braga, aki, szegény, mindössze annyit vétett, hogy Portugáliának köztársasági elnöke és tizenkét miniszterrel és egy parlamenttel kormányozza az országot, ahelyett, hogy egy Gaby Deslys nevű orfeumcsillaggal kormányozná? Hogy lehetnek az emberek ennyire elvakultak s ha már azok, miért nem vigyáznak rá, hogy az ostobaságukat kevésbé árulják el? Hiszen ha okosabbak volnának, jobb üzletet csinálhatnának az árujukkal!

Különös ügy.

Olyan különös, hogy csaknem hihetetlen. S mi ép ezért nem vettünk róla eddig tudomást. A dologról szóló hozzánk érkezett híreknek — pedig különböző helyekről kaptuk és mindenben összehangzottak — hitelt adni nem tudtunk.

A héten aztán való igaznak kellett elfogadnunk, amin első ízben jót nevettünk, bolond tréfának vélvén az egészet. Felkerestük ugyanis a férfit, kinek legbiztosabb tudomása van a dologról, Székely Ferenc igazságügy-minisztert és az ő szájából hallottuk, hogy igenis megtörtént. Az orthodox központi iroda csakugyan levelet juttatott el ő excellenciájához, melyben értesíti arról, hogy a kassai orthodox hitközséget halálosan megsértették; megsértették az egész orthodoxyt és a sértő senki más, mint ő nagyméltósága, az igazságügyminiszter.

Az „orthodox hitfelekezetet” miként sértette meg a magyar Justicia legfőbb öre, kinél liberálisabb és igazságosabb férfiú nem ült még miniszteri széken: ezt ő maga a következőképen adta elő.

— Fogadtam a felekezetek küldöttségeit, köztük a zsidó hitközségeiket is. (A miniszter a kassai patronage-kongresszuson nemcsak a magyar kormányt, de ő felsége, a király legmagasabb személyét is képviselte. A fogadtatásról, melyet ő excellenciája említett, amennyiben a haladó párti anyahitközséget illeti, kimerítő tudósításunk szól e lapunk más helyén.) A kongresszusi hitközség szónoka megkapott gyönyörű hazafias beszédével, de talán még jobban örvendtem az orthodox szónok beszédének. A haladó zsidó hitközség után ugyanis jött az orthodox hitközség, melynek szónokától, félig lengyel-viseletű rabbitól, még magyar beszédet sem vártam. De beszélt magyarul. Nem tiszta magyar kiejtéssel, de azért jól és főleg okosan és magyar hazafias szellemben. Igazán örültem beszédének. Meg is mondtam ezt a küldöttségnek. És mondtam neki még mást is.

— Milyen szép volna, — szólottam, — ha az antagonizmus a zsidó pártok között megszűnnék. Ez nemcsak magának a zsidóságnak, de a magyar hazának is hasznára és előnyére válnék. Én azt hiszem, — folytattam beszédemet — hogy az orthodoxok és haladók között főnforgó ellentétek nem áthidalhatatlanok. Gondoljanak erre, uraim, és ha lehetséges, segítsék elő a békét a maguk részéről is.

A rabbi erre elég furcsán felelt. Azt mondtotta, hogy sem ideje, sem kedve, hogy erre reflektáljon. Ajánlotta magát és távozott.

Gondoltam, ez a pap most nem értette meg szavaimat. Tudja Isten, mit gondolt, hogy mondtam. Mert az csak nem bántotta, hogy arra kértem, hogy békére gondoljon, békére, zsidó hittestvéreivel?

Csakhogy tévedtem. Pár nappal később levelet mutatott föl nekem Rónai Antal képviselőtársam, amely levelet neki az itteni orthodox központi hivatal adta át és amelyben fölpanaszolják, hogy én azzal, hogy béké-

ről beszéltem az orthodox hitközség küldöttsége előtt, megsértettem a hitközséget, megsértettem az orthodoxiát.

Eddig ő excellenciájának előadása.

*

Illenék ehhez hozzászólni, csak hogy orvos munkatársunk, (psycho-pathologus) kinek tollára tartoznék, jelenleg szabadságon van.

Vagy nem abba a körbe tartozik-e a különös ügy megítélése?

De igenis, abba; csak hogy enyhítő körülményekkel.

Akik a zsidóságot ketté szakítják, azokat bizonyos oldalról évek sora óta annyira kényeztetik, hogy nem csoda, hogy vérszemet kaptak szegények.

Kényeztetik, nem azért, mert az orthodoxiát szeretik, hanem azért, mert a zsidóságot gyűlölik.

A kultuszminiszterium bizonyos szféráiban rég kiadták a jelszót, hogy a haladókkal szemben az orthodox vezetés támogatandó.

Amire a haladók törekednek, egységes zsidóságra legalább kifelé: az a zsidóságot erősíti; amit az orthodox vezetés kiált, hogy t. i. teljes szakadás legyen, mert ez neki így jó: a zsidóságot gyengíti. Természetes tehát, hogy bizonyos oldalról örömet istápolják az orthodox vezetés fajrontó törekvéseit.

A zsidóság robbantóit látják benne, hát pártfogolják, dédelgetik, miközben őszinte szívből a mélységes mély pokolba kívánják.

A hatalom még mindig megveregette az orthodox vezetés vállát, valahányszor hangoztatta, hogy a haladókkal lehetetlen a közösség. Lehetetlen még külső dolgokban is és nem lehetünk egyek még a halálban sem.

Ilyen beszéd jutalommal járt és azok a már említett bizonyos felső szférák nem szüntek meg bátorítani, biztatni a szemforgató árulókat, hogy csak tovább, még erősebben, még alaposabban, miközben a haladóknak leveleket írkáltak, legyenek csak nyugodtak, nincs a nagy urnak forróbb vágya, mint hogy a magyar zsidóságot egyesítse.

Ezt szokta meg az orthodox vezetés. És ime, mit kell tapasztalnia! Egy miniszter meri őszinte szívvél, becsületes beszéddel arra fölhívni az orthodoxokat, gondoljanak a békére.

Persze, hogy ettől iszonyatos mód megsértődtek.

A Tórától a Sulchan Aruchig a zsidóság minden írása a békét, az egységet zengi. Csak hogy az orthodox vezetés ezt régen tudja, meg is szokta. De most ime, keresztény nagy ember, aktív miniszter, a király képviselője szép, kérő szóval inti őket békére. Ez kihozza sodrából, ez hallatlan sértés, mely elégtételért kiált.

Mardochai Hajehudi.

A szövetkezetek.

A gyengék, a kisemberek erősítésére kieszt gazdasági szervezkedés — a szövetkezet — megint beszélt magáról. Tiszta alapelveit minduntalan bemocskolják azok, akik nem tulajdonképpen földadatait tekintik, hanem politikai és társadalmi fegyvert és tőkét igyekeznek belőlük ková-

csolni oly tendenciák számára, melyeknek szolgálatában állanak, amelyek befertőzték az egész közéletet. Az erők egyesítése címén széthuzást teremtenek, mert azt hiszik, hogy új alakulások létrehozására nincs más mód, mint a régi alakulások fölbontása, az egymással békén megférő elemeknek egymás ellen való vadítása.

Nem a szövetkezeti eszme a hibás, hanem főképpen azok az emberek, akik magyarázására a legtöbbször vállalkoznak. Ezek az urak legtöbbször annyira sincsenek áthatva a szövetkezeti eszmének erőket egyesítő, üdvösre is válható hatásaitól, hogy kénytelen-kelletlen is a szenvedélyek hurjain játszanak, nem is szólva azokról, akiknél már eredetileg sem a szövetkezeti eszme és föladatok megoldása a fődolog, hanem az, hogy a maguk bevallani nem mert tendenciáik számára küzdő csapatokat szervezzenek.

A szövetkezetalkítási mozgalmakhoz nem az elméletben, hanem a gyakorlatban nagyon sok defektus tapad és a már megteremtett szövetkezetek egy nagy része még kevésbé van hijával a kifogásolható vonásoknak. Ennek ellenére a kormányzat, melytől legalább is a demokratikus pártatlanság volna elvárható, mindent elkövet, hogy minél több szövetkezeti alakulást hozzon létre. Tudjuk, hogy bizonyos társadalmi és gazdasági tüneteket a kormányzat is számba vesz s ezeknek tulajdonképpen ellene irányuló élet akarja tompítani az által, hogy más téren igyekszik az embereket foglalkoztatni. Hogy a kormányzat saját hibáival a társadalom ne bajmóldjék annyit, amennyi természetes és rendjén való volna: ez az oka annak, hogy nem csak avval nem törődik, ha a kritikára hajlandó társadalmi rétegek számára egyes szintén hibás társadalmi rétegek rágódni való más anyagot jelölnek ki, hanem szinte erkölcsöt csinál abból az erkölcstelenségből, aminek ez az egész manipuláció tekinthető.

Ha, mint más országokban történt, a maguk sorsára bíznák a szövetkezeti alakulásokat: hát isten neki. A szövetkezetek így nagyjából csak akkor jönnének létre, ha közszükségletként jelentkeznének és alulról kezdeményeztetnének. Még az oly szövetkezeti alakulásokkal is ki lehetne békülni, amelyeknek létrejöttét és fennmaradását valódi szükség jelentkezése esetén támogatná a kormányzat. De szövetkezeteket minden gazdasági cél és eredmény nélkül, a társadalom fölbontására, csak azért teremteni, hogy szövetkezetek legyenek — amiként az nálunk történik s ehhez még hatósági, felekezeti és állami intézményeken bázisozó támogatást is nyújtani, sőt ily tényezőket jutalmazással is tette serkenteni: kétségkívül több, mint amennyit az igazságérzet, a kötelező pártatlanság helyesnek elfogadhat.

Fájdalom, mi már ott tartunk, hogy nemcsak a földmivelésügyi és a kereskedelmi — tehát a szorosan vett gazdasági miniszterek buzdítanak és támogatnak a szövetkezeti alakulások terén, hanem a kultuszminiszter is beáll közéjük, melléjük kollegának. Nemcsak az iskolák olvasó könyveiben tanítat ki szövetkezeti alakulásra, hanem a tanítókat is kioktatja a tanfelügyelők útján, hogy szövetkezet-alapítási terveik esetén honnan szerezhetnek alkalmas fölvilágosításokat és — ami még ennél is több — közölteti velük, hogy szövetkezet-alakítási tevékenységüket figyelemmel kíséri, számon tartja és jelentést tétet róla magának. Kézen fekvő volna az a föltevés, hogy a tanerők szövetkezeti tevékenységének figyelemmel tartása azért történik, mert miniszterük látni akarja minő részük van a társadalom fölbontásának munkájában. De nem, ez világos tévedés. A kultuszminiszter nem a bontó munkáktól, nem a szövetkezetekben burjánzó bujtogatásoktól, felekezetieskedéstől és a társadalmi széttagoztság elősegítésétől fél: ő nyilván *jutalmazni* akarja azokat, akik a részükre kijelölt forrásokból ihletet merítenek szövetkezetek alakítására és nyilván ezek közkeletű munkájának folytatására.

Pedig, hogy mennyire csínján kellene bánni az eféle kormányhelyről eredő szelid nyomásokkal, annak igen csattanós példáját tapasztalhatta múlt héten az uralkodó kormányzat és társadalmi irányzat legkiválóbb exponense, maga Tisza István gróf.

A liberáliszmus fényében tündöklő főúr, elment Margittára szövetkezeti gyűlésre, mivelhogy elnöke az ottani csoportnak. Miután küldöttségileg meghívták a gyűlésre, nagyhatású dikciót mondott, ami az ő kvalitásai mellett természetes is. De az uraknak alig ment be az egyik fülén az, amit mondott, a másikon már is kirepült. Illetőleg, úgy látszik, nem mondott olyat, ami tartózkodásra készítette volna őket, mert ennek megítélésére egy egészen illetékes férfiú: Brösztel Lajos esperes, magának az ünnepélyt rendező margittai szövetkezetnek elnöke, a szövetkezeti gabonaraktárakról tartván előadást — mint egy, a helyszínen kelt tudósításban olvastuk — komoly érvelés helyett agresszív, szinte „egészen lázító beszédet mondott az egyik felekezet ellen.” Hogy melyik ez a felekezet, azt igazán nem nehéz eltálatni. Brösztel Lajos esperes ur — egész bizonyosan nem a görög-katolikusokra gondolt, akik közt pedig sok a papuzsorás, amikor uzsorával, kiszípolozással s több efélével vádolta az illető felekezetet.

Budapesten és több vidéki lapban megírták, hogy Tisza István azt a Brösztel-féle kirohanását nem hagyhatta szó nélkül. Nem is hagyta. Tartozott a saját államférfiúi presztízisének azzal, hogy kijelentse, miképpen az ellenséges és tendenciózus nyilatkozatok nem használnak a szövetkezeti eszmének s óva inti a szövetkezetek vezetőit, hogy ily elveket valljanak. Még „a közvetítő kereskedelem” számára is volt egy pár mentő szava. Sőt rá is duplázott. A banketten újra előszedte a témát. Először konstataálta, hogy azokat, akik liberalizmusból a szövetkezetek ellen tőkét kovácsolnak, épp úgy megveti, mint azokat, akik a szövetkezetek nevében a liberáliszmus ellen küzdenek, azután pedig megállapította, hogy *gonosz munkát végez az, aki szövetkezeti alapon felekezeti gyűlölködést szit, mert az ellenkezik a szövetkezet nemes eszméivel.*

Rendben van. De már most tessék elképzelni: mi történhetik a többi szövetkezetben, ha abban a hitelszövetkezeti csoportban is, amelynek részesei nem csak az Orsz. Központi Hitelszövetkezet kötelékébe tartoznak, hanem Tisza István gróftól mondhatják elnöküknek: a vendéglátó szövetkezet elnöke csak annyira van tisztában föladataival, hogy azok fölől táplált véleménye tekintetében oly rendreutasítása szorul, minőt Tiszától is megkapott. A perspektíva rémületes, mert még egy Tisza István sem mindenütt akad s annyit sem mindenütt mondanak és még kevésbé tesznek meg, hogy, mint Tisza állította, kíválnak oly kötelekből, amelyben vagy a liberáliszmust, vagy a szövetkezeti eszmét kell föláldozni. Brösztel ur a liberáliszmust — előadása a bizonyosság — eléggé föláldozta. Mint a margittai szövetkezet elnöke ezt elég illetékesen is cselekedte; de azért Tisza István nem fordult sarkon és nem hagyta ott azt a társaságot, mely az ő vallott politikai elvét, a liberáliszmust füle hallatára tette csúffá. Sőt azt is megállapíthatjuk, hogy a dorgatóriumok — talán csak a fővárosi és a vidéki liberális lapok számára hangzottak el. *A margittai helyi sajtó egy árva szót sem tud fölölük.*

A szövetkezeti ügyben Magyarországon ennyi az őszinteség; de azért szövetkezeteket csinálni — a közoktatásügyi miniszter legújabb rendelete szerint — kultur-föladat. A kultúra és a jezsuitizmus, úgy látszik, immár egy fogalom.

Komáromi Sándor.

Az antiszemita pártok letörése.

A magyar politikai életben, hála istennek, visszahozhatlanul lejárt a magától az Istóczyak, Ónodyak és Simonyiak kora. Lehetnek és vannak tán minden pártban bizonyos előítéletek a felekezeti kérdésekben, de hogy parlamenti pártok alakulhassanak semmi egyéb jelszó, mint a bevallott antiszemitizmus lobogója alatt, úgy gondoljuk, az eddigi tapasztalatok után teljesen ki van zárva. Most azonban még sokkal érdekesebb jelenségnek vagyunk tanúi. Azt látjuk ugyanis, hogy az antiszemitizmus, mint politikai párt, már eredeti hazájában, Németországban is csőd előtt áll s az 1898-iki választások óta lassan megy össze, mint a felfútt hólyag. Az 1907-iki Blockválasztások ugynevezett nationális hullámai úgy tetszettek, mintha egyidőre megint tápot adtak volna egynémely kerületben az antiszemita pártalakulásoknak, de a kijózanodás hamar bekövetkezett s a keresztényszociális allűrökkel tetszelgő német antiszemita párt sorsát megpecsételte az a bukás, amely az antiszemitizmus atyja, az elhalt Stöcker mandátuma örökébe lépett vőt és tanítványt, Mümmot érte, aki 2000 szavazattal maradt vesztes nemzeti szabadelvű ellenjelöltjével szemben.

A legutolsó ciklus alatt aztán végső csapást jelentett a német antiszemitizmusra a másik két antiszemita párt-töredék, a reformpárt és a német-szocialisták szellemi vezéreinek, Zimmermannnak és Liebermannnak halála, akik közül az előbbi az 1909-diki szász tartománygyűlési választásoknál, dacára a konzervatívok támogatásának, be sem jutott, birodalmi gyűlési mandátumának megürülése után pedig 14,000 szavazata közül csak 7000 maradt meg az antiszemitizmus zászlójánál, a többi a szociáldemokrata jelölt pártját szaporította.

Ami az antiszemita német-szocialistákat illeti, ezeknek jövője sem vigasztaló. Dacára a centrum hathatós támogatásának, elvesztették az eisenachi kerületet, ahol szavazóik száma 7000-ről 4000-re csökkent s kicsi híja, hogy a giesseni mandátummal is így nem jártak. Magának a vezérnek kerületét, aki helyett most a párt vezetését a teljesen jelentéktelen Lattmann vette át, egyfelől a haladó néppárt, másfelől a német parasztszövetség szorongatja.

Ami azonban betetőzte a német antiszemita pártok nimbuszának lejárását, az az a belső hazugság, mely politikájuk ethikai tartalmának teljes hiányát mutatta, különösen legutóbb a pénzügyi reformok kérdésében. Az antiszemitákat azzal a programmal küldték választóik a birodalmi gyűlésbe, hogy ott szociális adópolitikát fognak folytatni, mint ahogy programbeszédekben tullicitáltak még a szabadelvű jelölteket is a töke egyenes megadóztatása követelésében. És mi történt? A pénzügyi reform tárgyalásánál, szembekerülve a gazdaszövetséggel, kénytelenek voltak régi szövetségeseik támogatását azzal honorálni, hogy leszavazták a vagyoni adót, holott az programjuk sarkalatos része volt, sőt

ellene szavaztak sokan az örökségáramlási adónak is, mely pedig az egész reformnak szociális szempontból legigazságosabb része volt, ellenben hozzájárultak a közvetett adók egész sorának új és nyomasztó terhéhez.

Ez a magatartás, amelyre természetesen a szabad-elvű sajtó nem habozott nyíltan rámutatni, bizonyára hozzá fog járulni ahhoz, hogy az antiszemitizmus politikájában való bizalmat még azoknál is megingassa, akik eddig vakon hittek a lármás demagógok népbarát fogadkozásaiban s hogy a legközelebbi döntő választásoknál az antiszemitaikat végkép elsodorja a szereplés színteréről. Olyanforma jelenség ez, mint pár évtized előtt volt Európa majd minden parlamentjében a közép-pártok összeomlása. Azok az erő- és érdekeltségűek, amelyek a társadalmi és gazdasági rétegekben újabb időben végbementek, végkép kirántották a talajt az antiszemita jelszavak politikai és parlamenti érvényesülése alól. A zsidóság elleni fajgyűlöletben nincs elég összetartó erő arra, hogy csak ideiglenesen is egy táborba gyűjthesse össze a politikai élet differenciálódásában ma már egymással sokkal élesebben szembekerült érdekes elvcsoportokat. De nincs elég belső igazság se, hogy tartós kombinációkat hozhasson létre felekezeti és faji alapon. Századunk szociális kultúrája kivette azt a szálkát a társadalom beteg organizmusából, mely az antiszemitizmus kóroanyagával rothasztotta egy ideig testét. S a politika módszerei minél inkább finomulnak, minél jobban simulnak a társadalom tudományos megfigyelése által fölvetett tények törvényszerűségeihez, annál kevésbé van rá kilátás, hogy az antiszemita pártok még életre galvanizálódhassanak. Ami a legfontosabb, az az, hogy ennek az igazságnak demonstrálását ma már maga a német politikai élet fordulata szolgáltatja legmeggyőzőbben, ugyanazé a német politikáé, amelyből egykor kiindultak azok a törekvések, melyeknek szolgálatában az antiszemita pártalakulások állottak Európaszerte. Oly momentum ez, melynek értékét nem lehet kicsinyelnünk. Ugyanott göngyölik vissza röstelkedve most a hamis jelszavak alatt kibontott zászlót, ahol először tartották magasra, mert bebizonyult, hogy az antiszemitizmus csak muló tévelygése volt a németiség hatalmi kábulatának, belső politikai erő és történeti misszió nélkül.

Meturgeman.

— Üzenetek és magyarázatok. —

Irja: Szabolcsi Miksa.

Fejezet a nőről a zsidó kultuszban.

D—t. Az a kimutatás, melyben az Egyenlőség jótékony és kulturális célokra a lefolyt főünnepeken a tóra előtt följánlott összegeket és ezekkel együtt adományozók névsorát leközi, — írja tisztelt mester, — a büszke csodálat mellett, mellyel a bőkezűség eme fajtája eltöltötte, egy, a vallásos szabványokat érintő kérdést is kiváltott belőle. Nem érti nagytiszteletű urunk, miként ajánlhattak

annyian adományokat a tóra előtt, mikor azok száma, kik a tóra elé járulhattak, jóval kisebb? Vegyük pl. Jomkipurt. Szólíthattak a tórához a délelőtti istentiszteletnél 7 hívőt, délután 3-at. A tóra elé kerülhettek még és följánlhatták adományaikat délelőtt négyen és délután ketten (akik t. i. a tórát a fölolvásó asztalról leemelik és összegöngyölitik; hagboho és gelila): volna tehát összesen 16, holott a listán, melyet az Egyenlőség a dohány-utcai jomkipuri adományokról felsorol, *huszonketten* szerepelnek? Honnan vettek még 6 funkciót? Vagy tulateszik tán magukat a dohány-utcai templomban a Sulchan Aruchon és a tóra elé járulók számát megállapító talmudi szabványokon? És van még egy nagy kérdés: Az adományozók között nő is szerepel: Szinóbányai Kramer Jakabné. Hát a dohány-utcai templomban már nők is járulnak a tóra elé?

Amivel a magyarázatot bevezetni akarom, a kérdést látszólag még súlyosabbá teszi. Kezdem tudniillik azzal, hogy nem 22-en ajánlottak föl jomkipurkor a dohány-utcai templomban adományokat, hanem jóval többen (mert hiszen — kivéve az árvaházak templomait — mi csak azokat irtuk ki, kik legalább 100 koronát ajánlottak föl) és a meg nem nevezettek között nem egy, de több asszony is volt.

Hát lehetséges ez? kérdezi újból nagytiszteletű ur. — Igenis, lehetséges. A dolgot nagyon egyszerűen oldották meg. Minthogy, az Égnek hála! többen vannak, kik adakozni akarnak, mint ahányan a tóra előtt a szent napokon megjelenhetnek, behozták azt az ujitást, hogy adakozhat a hívő és részesül érte a tóra előtt mondott áldásban akkor is, ha nem járul a tóra elé. Rávezetett erre egy széplelkű urnőnek istenes kívánsága.

Férje éveken át a nagy ünnepeken mindig a tóra elé járult, ott áldást mondatott övéire, külön áldást nejére és följánlott ezért adományokat csaknem összes jótékony intézeteink számára. A jámbor férfiu őseihez tért és mikor újból közeledett ujév ünnepe, az özvegy a férje által följánlani szokott összegeket elküldötte a hitközségnek azzal a kikötéssel, hogy a tórafölolvásó mondjon azután is áldást a nevére. Ezt a jámbor kívánságot a hitközség nem utasíthatta vissza. Felsoroltatta a tóra előtt az adományokat és áldást mondatott az adományozó nevére, ha viselője nem is járult a tóra elé. Amit így egynek megtettek, meg kellett tenni a másinak is. Így magyarázható az, hogy a kimutatásban az adományozók száma nagyobb azokénál, kiket a tóra elé szólítottak. Természetes, hogy asszony adományát csak úgy hirdetik ki, mint a férfiét és nevére csak úgy mondanak áldást, mint a férfiére. A Sulchan Aruch vagy a talmudi tradíció ellen ezzel hajszálnyit sem vét a hitközség, mert hisz áldást mondani mindenkire szabad.

S most engedje meg, nagytiszteletű ur, — hogy megnézzem közelebbről kérdésének második részét, mely ijedten kiált föl a gondolatra, hogy a dohány-utcai templomban nők is járulnak a tóra elé. Messzire elutasítja ezt magától, mint hallatlan, lehetetlen föltevést.

Tulajdonképen ez így is van. Nem gondol ilyen

ujításra senki sem, de úgy académice kérdelem Öntől, a talmudtudóstól: igazán olyan távol áll-e a zsidóságtól a gondolat, hogy nők is részesedjenek abban a malasztban, hogy a tóra elé járuljanak és ott áldást mondjanak az Urnak, hogy nekünk adta a tóráját?

Nem Ukcinban és nem Demájban, nem Edióthban és nem Tevul-Jómban és egyáltalában nem olyan talmudi traktátusban, melyben a talmudista nem igen lapozgat (mert van ilyen legalább 25 a talmud 63 könyve között) — nem elhanyagolt meszichában tehát, hanem Megillá traktátusában, melyben kell, hogy körülnézett legyen minden talmudista, — Megillában tehát, még pedig 23. lapja A) oldalán olvassuk:

A hét hívő között, kik (a maftiron kívül szombaton) a tóra elé járulnak: asszony is számít. (Azaz asszonyt is lehet a tóra elé szólítani.) Csakhogy az asszonynál azt rendelték el a bölcsek, hogy ne ő olvasson a tórából, mert ez zavarólag hatna a közönségre.

Olvassa tovább a Gemárát, keressen, kutasson, amennyit akar, nem talál, nagytiszteletű ur, erre vonatkozólag ellenvéleményt a talmudban. Még csak vita tárgyát sem alkotja a kérdés. Ez megállapodás. Lehet tehát a talmud szerint asszonyt is a tóra elé szólítani, csak ne ő olvasson a tórából.

Hogy vagyunk ma a tóra olvasásával?

Nem úgy, mint a talmud korában.

A talmud korában és még jóval később is minden tóra elé járuló maga olvasta föl az őt megillető tóraverseket. Később ettől elállottak és alkalmaztak tórafölolvasót. Akadtak ugyanis, kik nem tudtak olvasni a tórából, de arról a szép jogról, hogy a tóra elé járuljanak, még sem akartak lemondani. Hogy ezek meg ne szégyenüljenek, kimondották, hogy a tórához szólított hívő, az sem, ki erre képes volna, egyáltalában ne olvasson föl többé a tórából, hanem olvassa valamennyinek a részét egy hivatalos tóraolvasó. Az *ólé* (a felmenő, t. i. a tórához felmenő) csak benedikciót mond az olvasás előtt és az olvasás után, de olvasni, nem ő olvas. *Ma* elesik tehát még az a skrupulus is, melyet a régi bölcsek tápláltak és kik azon a nézeten voltak, hogy nő ne olvasson föl a tórából. Ma a tóra elé járuló férfi sem olvas föl: miért ne járulhatna tehát asszony a tóra elé?

Mint már említettem, én ezt csak úgy académice kérdelem Öntől, a talmudtudóstól, ki csodálkozva szólt: csak nem szólitának a dohány-utcai templomban asszonyt a tóra elé?

Nem szólitának, nem is gondol senki ilyen ujításra, de Önnek, a talmudistának megsugom, hogy a talmud szellemében ezt bátran lehetne megcselekedni.

S sugok még valamit, nagytiszteletű ur. Ha soká várunk, tétlenül nézve a pusztulást, nem is hozhatunk be ilyen reformot. Nem lesznek zsidó asszonyaink.

Nem lesznek zsidó asszonyaink, vallásunk szempontjából nézvének őket.

Iszonytató a veszteség ezen a téren.

Beszéljünk nyíltan, akármennyire fáj is.

Asszonyaink, leányaink között vannak vallásunk belső ellenségei, más vallások legtüzesebb térítői.

Akik nem azok, közömbösek hitünk, felekezetünk iránt; a buzgók és támaszok száma, Izrael végtelen kárára, napról-napra fogy.

Nem hiába küldötte Isten Mózeszt — szent törvényét akarván adni Izraelnek — mindenek előtt a házhoz, azaz az asszonyhoz. (Izrael közösségében az asszony és a ház egy és ugyanaz.) A hit erőssége a nő. „A Sechina (az Ur felesége) lakozik a házban, melynek asszonyát hit tölti el és ahol a Sechina nem lakozik, ott lakozik a Sátán, a csábító, a fölforgató.”

Volt ilyen erősségünk. A zsidó asszony hitében és hitének élt. Akkor erős volt a hit a házban és a ház, az Izrael volt.

Nem tettünk semmit sem e nagy támasz biztosítására.

Új világ támadt a régi helyén; megváltozott minden, megváltoztunk mi is, csak asszonyaink helyzete nem változott meg a felekezetben. Olyan az ma is, mint volt akkor, mikor a zsidó ember elrejtette asszonyát elnyomói vágyakozó tekintete elől; mikor a feleséggé vált hajadont legnagyobb ékességétől, hajkoronájától fosztották meg, csakhogy szépségével föl ne tűnjék és ne ingerelje bizonyos urak céda érzékiségét. Szóval, az asszonynak olyan ma is a helyzete a felekezetben, mint volt a legsötétebb középkorban, mikor a templomlátogatás alul is felmentették, csakhogy ne mutatkozzék s valahogyan zsákmányává ne válják szerelemre éhes, csavargó lovagoknak.

Az asszony ma sem numerus az istentiszteletben, nem számít a hitközségben, csak a jótékonyságban jutott ki számára nagyobb szerep, de ezt sem nekünk, férfiaknak köszöni. A nőegyesületet — a zsidó nő e sajátos alkotását, — ő hívta életbe és nem mi.

Mi nem tettünk semmit sem a nő recepciójáért a felekezeti életben.

Mert hogy pl. a bibliai korban más volt a nő szerepe Izraelben, azt nem kell magyaráznom. Vagy képzelhető talán most is asszony a zsidóság vezére, bírása és prófétájaként, mint hajdan Deborah? És Hanna, a legfenségesebb bibliai imádság szerzője, talán a női karzaton imádkozott a silói szentélyben? Hiszitek-e, hogy Éli, a főpap alulról, a férficsarnokból figyelte meg a karzaton imádkozó asszonyt, kinek „csupán csak ajkai mozogtak, de hangja nem hallatszott”? Nem kellett-e, a biblia elbeszélése után, Hannának okvetetlenül *ott* imádkoznia, ahol a főpap tartózkodott? Egészen evidens, hogy így történt. De történhet-e ez ma is így? Imádkozhat-e ma zsinagógában az asszony a rabbi szomszédságában?

Meg ne kövezzenek, nem akarok világgraszáló reformot. A mi nemzedékünk nem született forradalomra. A hitéletben meg épenséggel különös a szerepe. Vagy eldob mindent, az éket is, koronát is, vagy megtart mindent, az utcán fölszedett klárist is. Nem akarom tehát a női karzat lebontását a zsinagógában, hogy úgy legyen, mint volt a biblia korában. Nem akarom a nőt a tóra elé szólíttatni,

hogy úgy legyen, mint a talmud idejében. Nem akarok semmit, mert fázom a gondolattól, hogy veszedelmes ujitónak kiáltsanak majd ki. Mert én sem vagyok jobb a koromnál, megalkuszom én is a viszonyokkal, a helyzettel, az orthodoxiával. Mondom: ne bántsanak, mert gyáva vagyok én is, csak úgy, mint más és félek hozzá nyulni én is a középkorban lerakódott vastag porréteghez. Azt azonban csak engedjék megmondanom, hogy: hivek, testvérek, mi vakok vagyunk. Elveszítjük asszonyainkat, hitünk erősségét és kisujjunkt sem mozgatjuk megmentésükre.

Schwarz Gusztávtól a kis bohócpárig, mely ujabban a törvény kijátszásával vette föl a keresztséget (ezt különben a jog nagy tudója is megcselekedte; megkerülte a törvényt ő is s a plébános is, ki megkezesztelte): *mindenhol a nők voltak a térítőek*. Zsidó nők, kik a zsidóságot nem ismerik, vagy ismerik misszionáriuskodó bonne-ok és madmoazellek révén, azaz, ismerik hamisan, amiért aztán ellene fordultak, gyűlölőivé lettek. Igen, igen, bármily szörnyű, azért mégis igaz, hogy vannak zsidó nők, kik gyűlölnek a zsidóságot és kik nem nyugszanak, míg azok, kikre befolyással vannak, velük együtt a zsidóságnak hátat nem fordítanak. Ha a férfi rossz zsidó, csak önmagának az. A nő más. Az elveit rádiktálja környezetére. A nő a legnagyobb térítő.

És mi mindez ellen nem teszünk semmit sem. Ma is, mint évekkel ezelőtt, mikor először szoltunk ezekről a bajokról, nem egy esetben a missziótól szubvencionált nő-térítő, a zsidóságról előítéletekkel szaturált külföldi nők, hitünk ellenségei nevelik előkelőbbjeink gyermekeit.

Zsidó nevelőnőket képző intézet még ma sincs. S ki tudja, mikor lesz? Nincs igazi zsidó lelkesedés. Főlkapták az eszmét, de csakhamar el is ejtették. E nagy zsidó ügynek a részére nincs közöttünk áldozatkészség.

A hiteleneket, kik olyan szívesen szöknének s kik apáik emlékét megrugdálván, lesajnálják mindent, ami zsidó; akiknek lelkét fizetett idegen nők már gyermekkorukban megmérgezték, úgy, hogy önmagukat megvetvén, csupán csak máshitűek között érzik jól magukat, ha azok mindjárt tekintetükkel, szavukkal nem egyszer lóditják is ki őket társaságukból: ilyeneket nem fognak megmenteni semmiféle zsidó nevelőnk, vagy holmi kis reformok. Ilyenekre nem is gondolunk. Nem is volna jó őket visszatartani. Sőt jobb, ha minél előbb szabadulunk tőlük. A fekélyvel, mely lelküket ellepi s amelyben, fájdalom, nem vagyunk egészen ártatlanok mi sem, odaát már kevésbé árthatnak nekünk. De nem is ezekről van szó. Mi a jövő generációt tartjuk szem előtt. A régi elvekkel ezt nem nevelhetjük föl a zsidóságnak.

— A leány úgy is biztos; a leány úgy sem olyan fontos: mondották a régiek és csak a fiuk zsidó nevelésére fordítottak gondot. Más szidra járja most, ti jámbor, gondatlan szülők. A leány követeli a nagyobb gondot és a hit életében, — sajnos, hogy ezt csak most ismertük föl, — a nő az alap. Zsidó maradsz-e, jó zsidó leszel-e, ez attól függ, fiam, milyen példát látott, milyen elveket szívott magába a leány, ki feleségeddé lesz.

Vigyázzunk tehát leányainkra. Ne szolgáltatassuk ki neveltetésüket hitünk ellenségeinek: szeretessük meg velük szavunkkal, példánkkal az Egyetlenegy Istent, apáink Istennét. Avassuk be Izrael multjába, fenséges történetébe és vigyük közelebb a mi nagy kincsünkhöz, a tórához. Szakítsunk az elvvel, mely jó volt a középkorban, hogy a mi szent tanunk a férfiaké s hogy a nő kötelességei a sátorra (az otthonra) szorítkoznak. Vegyétek már egyszer észre, hogy kiröpült a sátorból és ti nem adtatok neki tanítást az élet számára. Mentsétek meg leányaitokat a zsidóságnak és mentsétek meg a zsidóság jövőjét.

A cimekről.

DMMB. Nálunk könnyen kapható, azért nincs is valami nagy értéke. A Kelet egy részén és Itáliában is a morénu, (ami szószerint azt jelenti, a mi mesterünk) nagy cím és nem kapja minden rabbi sem, míg Magyarországon, ahol a morénut csak úgy osztogatják, a rabbi — és joggal — nem elégszik meg ezzel a címmel, hanem a saját közösségében megkapja a móre-morénut, ami a morénu fokozása, idegenben meg a rav-morénu-rav címet. (A móre-morénu csak otthon illeti meg a rabbit.) A rav-morénu-rav nem akar lenni más, mint megkülönböztetés a morénutól, mely csaknem olyan közönségessé vált, mint a magyar társadalomban a nagyságos, úgy hogy az igazi nagyságos számára (ha bölcsen a címről le nem mond) ma-holnap új címet kell kitalálni.

A nagy cimeket a lengyel zsidóknak köszöni a mi zsidóságunk. A szefard zsidók, de igazi szeiárd, t. i. Spanyolországból származó és más héber kiejtéssel és a mienkénél jóval keskenyebb Sulchan-Aruchchal rendelkező szefard zsidók (tehát nem a miskolci szefardok, kik így nevezik magukat, hogy a többitől elkülönülhessenek) — semmit sem fogadtak el ezekből a cimezésekből. A rabbi sem. Ők a rabbi chachamnak mondják, minthogy szerintük a rabbi címet csak szentföldi ordináció alapján viselheti az ember, már pedig ilyen ordináció ma nincs.

A palesztinai mesterek (az ordináció, vagy avatás után) 3 féle cimezést viselhettek. A ráv, a rabbi és rabban címet, mely a legmagasabb volt. A nem ordinált mesterek (Babyloniában) — s ezek között igen híres emberek voltak, minő pl. Jarchinai Sámuel, a nagy jogtudó és asztronómus (a talmud többek között elvül kimondotta, hogy polgári pörökben Sámuel nézete a döntő; mint asztronomusról meg azt mondták róla, hogy úgy ismeri a csillagok útját, ahogy ismeri Nehardeának, szülővárosának az utcáit) — megelégedtek szerényen a *mar*, azaz az ur cimezéssel. Sőt a nagyon régi, a kereszténység előtt való idők mestereit, a jeruzsálemi szynhedrion fejeit is, pusztán névvel említi a Misna: Jehuda ben Tabáj, Simon ben Setach, Jehósua ben Perachja, Jósze ben Jóezer és a mesterek legnagyobbját: Hillelt is pusztán ezen a néven ismerik és említik írásaink. Innen származhatott a következő régi zsidó formula: A ravnál több a rabbi, a rabbinál több a rabban, de a rabbannál is nagyobb a pusztán név. Azaz

a legnagyobb mesterek azok, kiket pusztá nevükkel, minden címzés nélkül említ a hagyomány. Vagy máskép: híres név több minden címnél és minden sallangnál.

Az olasz zsidók közt, — mint ahogy ezt egyszer már elmondottam — az első cím, mit a tudó kap, a maszkil, a második a chaber, a harmadik a rabbi, a negyedik és legmagasabb a morénu.

Érdekes, hogy nálunk a morénu címet, melyet csupán csak a zsidó tudományokban jártasnak kellene megadni, *automatice* megkapja minden doktor címet viselő zsidó ember is, ha héberül olvasni nem is tud. Amint megkapta a doktor címet, címe a zsinagógában *eo ipso* morénuvá változik át. Csak ezzel kapcsolatban szölitják a tórához és említik nevét a Misebérach közben. Régebben én ezt a zsidónak a világi tudományok iránt való respektusának tulajdonítottam, ma más erről a nézetem.

Hajdanában a doktor címet csupán csak az orvos viselte, úgy, hogy köznép még ma is doktor alatt közönségesen orvost ért. Már pedig a hajdani zsidóhitű orvosok egyszersmind zsidó tudósok is voltak. (Az orvosi tudomány maga is féligmeddig zsidó tudomány.) A doktort tehát, azaz az orvost, mint zsidó tudóst tisztelték meg a morénuval. A címet később — nem tehettek különbséget — ráruházták minden zsidó orvosra és utóbb mindenkire, ki a doktor címet viseli.

Említettük, hogy a more-morénut meg a rav-morénuráv címet a lengyel zsidók hozták közénk. A polyák atyafiak egyáltalán nagyszerűen értenek a cimfaragáshoz. Hogy valakit elnevezzenek gaonnak, caddiknek, kedósnak, megallé rozin-nak, ór-olamnak (dicső, igaz, szent, titkok leleplezője, világ fáklyája), ahoz nem valami nagyon sok kell, úgy hogy egy régi zsidó anekdota szerint egy askanáz (német) tudó, ki ezeket hallotta, hirtelen belekapott a 149. zsoltárba, mely így kezdődik: *zengjete az Urnak új dalt, dicsősége a jámborok gyülekezetében*. Mikor azt kérdezték tőle, mit akar ezzel mondani, azt felelte: már megmondottam; benne van a citált zsoltárversben. Az Isten számára új cimeket kell kitalálni, (zengjete neki új dalt) mert a régieket lefoglalták ezek a jámborok.

A kohaniták áldása körül.

SzBgB. Hogy hajdanában nem burkolódtak be taliszba, mint ahogy ma teszik a hiveket áldó kohaniták, az egészen evidens. Van egy Misna a talmudban, mely szerint kóhén, kinek hibás ujjai vannak, vagy akinek foltok vannak a kezén, az ne menjen föl a duchanra, hogy a népet megáldja. (Duchan emelvényt jelent; a kohaniták emelvényen mondták el áldásukat a népre, innen származott, hogy a kohaniták áldásmondását *duchenolásnak* mondják.) Mert miért? Azért, mert a nép nézi a kóhénnak áldásra emelt kezét és ha azok a kezek hibásak, vagy foltosak, az rossz benyomást kelt a hívő lelkében. Ha már most taliszba burkoltan mondták volna el a kohaniták az áldást, nem kellett volna attól tartani, hogy a népben rossz benyomást kelt a nyomorék, vagy foltos kezek látása. Hisz letakarják a kezüket.

Sőt nemcsak látható kezekkel osztották az áldást, de szabad arccal is, holott ma a kóhénnak sem orcáját,

sem kezét nem látja senki. Mind elfedi a kibontott imaköpenyeg.

Az említett Misnára következő Gemarában Rav Huna így szól: akinek szemei könyeznek, az ne lépjen a duchanra; rabbi Jochannan véli, hogy a félszemű kóhén se mondjon áldást a népre. Ha letakarta volna már most arcát a kóhén, mint cselekszi most, mikor az áldást mondja, miért ne léphetett volna az emelvényre a fél- vagy hibászemű kóhanita, mikor orcáját senki sem láthatta volna.

A kimustrálás sértésekre vezethetett, azért el is állottak tőle és kimondották, hogy a kóhén csak letakart arccal és kezekkel mondhatja el az előirt áldást. Így senki meg nem szégyenült, különbséget nem tettek, hanem fölmehetett a duchanra mindenki, aki kóhén. Csak a *dadogó* kóhén nem mondhatott áldást.

Hogy a hibás áldó kóhént ne lássák, arra volt mód, de hogy ne is hallassa hangját, mikor földolog, hogy az áldást hallják, erre nem tudtak expedienst.

A kóhén tiszta kiejtésére nagy súlyt helyeztek. Annyira, hogy egész vidékek kóhénjaira kimondották, hogy a duchanra nem léphetnek, áldást a népre nem mondhatnak, tisztán azért, mert nem ejtik tisztán a hangokat. Chaifa, Beth-Sean (Scytopolis) és Tibaon vidékeinek a lakói — mondja a Gemara — az alef (א) úgy ejtik ki, mint az ajint (י) és az ajint, mint az alef. (Ebből megtudjuk, hogy hajdan Palesztinában másképp hangzott az alef és másképp az ajin, holott nálunk mindakettő egyenlően *nem hangzik*. Néma mind a két betű, ami persze hiba, mert ime azt látjuk, alef is, ajin is, hangzó volt. Az olasz zsidók, kiknek hazájában jártam és a jemeni zsidók, kiket Jeruzsálemben ismertem meg, hangoztatják az ajint, amiről római utleírásomban bővebben írtam; olyan helyen azonban még nem fordultam meg, ahol az alef is hangoztatnák: Az említett vidékről való kóhén nem mondhatott áldást a népre és chaifai, betseani és tibaoni ember, akár kóhén, akár nem, nem léphetett soha az amud (oszlop) elé, hogy előimádkozzék. Az előimádkozónak is kell, hogy tiszta kiejtésű legyen.

Az áldásmondás idejét illetőleg nem csak a jelen és múlt között, de a jelenben magában is nagy a különbség a Szentföld és a többi országok között.

Nálunk pl. az év *tizenhárom* napján (Pészach két első és két utolsó napján, Sevuósz két napján, Roshasónó két napján, Jomkipur napján és szukósz ünnep két első és két utolsó napján) mondanak áldást a kohaniták a hivekre, ha azok a napok nem esnek szombatira. Mert szombaton a kohanita áldásmondás elmarad. Jeruzsálemben ez másképp van. Ott *mindennap*, minden reggeli istentisztelet végén mondanak áldást a kóhénok a hivekre. Böjtnapon ez nemcsak a reggeli istentisztelet után történik, hanem a duchanra szállnak Áron főpapnak ivadéka a mincha végén is.

Szombaton és minden olyan napon, melyen a reggeli istentisztelet után Muszaf istentisztelete következik, tehát minden szombaton, ünnepen, Chóllhammóed napjain és Róschodeskor mindakét istentisztelet végén mondanak áldást a népre a kohaniták. Megáldják ennélfogva a hiveket Jeruzsálemben közönséges évben, mint a minő a mostani, nem mint nálunk 13-szor, hanem 398-szor, betűvel: háromszázkilencvennyolcszor. Jeruzsálemben aztán érdemés kóhénnak lenni, mi?

Velem azon a szombaton, melyet Jeruzsálemben töltöttem, megtörtént, hogy azon az egy napon 4-szer mondtam áldást Izraelre. Több templomot látogattam meg és négyben olyan időben voltam, mikor vagy sachrisz,

vagy Muszaf végén a duchanra léptek a kóhaniták. Éltem a szent joggal, mellyel származásom ruházott föl és az illető templom kóhénjaival együtt, — csak kevesen voltak, ketten-hárman egy-egy templomban, — a duchanra mentem föl én is, hogy a szent városban teljesítem kohanita kötelességemet.

A csodarabbi és Illés próféta.

Iródiák. Ujabb tudósításáért már haragszunk. Ugy vagyunk az ön meséivel, mint a hires, néhai sátorlajaujhelyi rabbi a szomszédságában letelepedett galíciai csodarabbival. Lőw Jeremiás, a csodarabbik e nagy ellenzője arról a legujabb szentről tudta, hogy tulajdonképpen amhoorec. Az illető sok éven át ajtónállója volt a kozsenitzi csodarabbinak és mikor az meghalt, a volt „snellgabe“ (a csodarabbi famulusa), ki gazdája fogásait eltanulta, de annak tudománya nélkül, lépett a szentnek örökébe. Hogy jó nagy gárdától kísérve, hosszabb vendégszereplésre Magyarországra rándult és sátorot ütött Sátorlajaujhely közelében, a nagytudásu Lőw Jeremiás a chaszidok előtt arra utalt, hogy ha már csodarabbit vallanak, valljanak legalább olyat, ki tud valamit. Hisz a rebe reb Zekl tudatlan fráter. — A rabbi ur téved, felelt szemhunyorogva egyik apró chaszid. Csak volt amhoorec, most már nem az. — Hogyan, kérdezé csodálkozva Lőw rabbi: olyan hamar tudóssá vált? — Hja! felelt jőfikusan a chaszidocska, „Elje nove“ (tulajdonképpen Eljahu hannávi, magyarul Illés próféta) jár hozzá minden éjjel. Már pedig, akit Elje nove tanít, az hamar tanul. — Lőw rabbi erre nem szólt semmit; csak akkor tört ki belőle a harag, mikor egy másik chaszid azt vitatta, hogy nem Elje nove, hanem volt mestere, az elhunyt kozsenitzi rebe jár el minden éjjel az új rebehez; az tanítja a szent kabalára és egyéb szent tudományokra. De ezért már megharagudott Lőw Jeremiás és a bolondos kacselábnikot alaposan leszidta. — Miért nem szidta össze, rabbi ur, Lájbist, ki azt mondta, hogy Elje nove tanítja a rebet? — Az más, felelt Lőw rabbi. Elje novet a te csodarabbid nem ösmeri. Lehet tehát, hogy ő más valakiben vélte felösmerni a prófétát, pl. a szobaleányban, vagy másvalakiben, aki hozzá jár. Volt gazdáját azonban ösmerte, arról csak tudja, hogy nem jelent meg nála, hát miért hazudta és te könnyenhívő smok, miért mondd utána?

Ha ön multkori tudósításában roshakoholja édes atyjának jótékonyági műveiről 7 oldalt írt tele, azt még értjük. Ön nem ismerte az elhunytat. De hogy most magát a roshakoholt is jóltevőnek mutatja be, ezért már haragszunk. Hisz a roshakoholt ösmeri?

Ilyet zsidó pap nem mond.

M—s. Doktor ur tehát a saját füleivel hallotta, hogy a felső-visói rabbi ajánlotta hiveinek, hogy legyenek *ravaszok* és örvendezők az ünnepen, ahogy a Mindenható parancsolta?

És nem tűnt-e föl Önnek az, hogy miért épen ünnepen? Mi haszna a felső-visói chaszid-zsidónak, ha ünnepkor ravasz, hisz ünnepkor nem kereskedik? Meg aztán, hogy ravaszok legyenek és *örvendezzenek*: hogy kerül össze ez a kettő és mindenekfölött miért nem tudakolta a rebenél, hogy hol parancsolja azt az Isten, hogy hivei ravaszok legyenek, amikor Ön csak arról a parancsról tud, hogy Izrael egyenesen járjon és hámisságra ne adja az ő eszét?

Én a felső-visói rebevel sohasem beszéltem, nem is tudom, hogy kicsoda, de sejtem, hogy mi történt. A rebe, nemde, nem magyarul szólott hiveihez. Hanem szólott szép zsargonul, szólván hozzájuk eképen: „Semberéchi hot ge-

heiszen me zoll jontev frájlech in lisztig zán.“ *Me zoll lisztig zán*: ezt Ön úgy értette, hogy ravasz legyen az ember, mert lisztig azt jelenti, hogy ravasz, — de németül. Zsargonul lisztig annyi, mint a német iustig, tehát vig, jókedvű. A rebe ennél fogva ezt mondotta: Az Isten azt parancsolta, hogy az ember ünnepnapon vig legyen és örvendezzen.

Szóval jó, ha az ember érteni tanulja környezete nyelvét. Vegye különben tudomásul, hogy zsidó pap, akár rabbi, akár rebbe, soha hasonló tanítást (hogy ravaszok legyenek) hiveihez nem intéz. Ismerjük a zsidó papok minden fajtáját és tudjuk róluk, hogy hiveiket csak jámborságra és becsületességre oktatják.

„Ein gewisser Weiss.“

LLMB. Valószínűleg mások is felkeresték már azt a községet és nemcsak én. Egyik ismert férfiuról tudom, hogy megtette. Csakhogy nem a jesivát nézte meg, hanem csupáncsak a templomot és a templomszereket, a kincseket, miket multheti leírásomban ismertettem. Hogy a templomtól távoztunk, egy talmudtanuló érdekességképen elmondotta, hogy a kelé-kódest, miket én már láttam, megnézte nemrég egy másik pesti ember is. Ein gewisser Weiss, aki a Tátrából gépkocsin jött le Hunfalura. — Megnézte a templomot, meg a kincseket, azután elment ugyancsak automobilon — Kiváncsi voltam, ki az a bizonyos Weisz Budapestről, ki tátrai tartózkodása alatt gondol arra, hogy elmenjen egy kis faluba azért, mert halotta, hogy van ott szép zsidótemplom és becses kelé-kódes. Pláne még csak nem is rabbi, vagy tudós, mert hisz tötfőn jár. Én az egész idő alatt, melyet a Tátrában töltöttem (az az egész idő, igaz, csak három napig tartott) egyetlen emberrel sem találkoztam (pedig csupa orthodoxsal voltam együtt — Miskolcra) aki nem nevezett volna, mikor azt mondtam neki, menjen át Hunfalura, érdemes oda elmenni jó zsidó embernek. És egy bizonyos Weiss Budapestről, ki még hozzá automobilon jár, ezt megcselekedte volna? Ki az a Weiss?

Azt mondták erre nekem, hogy Gottlieb Ferenchez szállt, ő valószínűleg tudja, kicsoda. Az érdemes hitközségi jegyző tudta is és meg is mondotta. Weisz Manfrédnak hívják és egy nagyon kedves ember. Kétszer is volt Hunfaluban. Leányával jött, megnézte a látnivalókat és visszatért a Tátrába.

— Tudja-e, ki az a Weisz Manfréd?

— Képzelem, gazdag ember.

— Ennél több, mert fejedelem. Intézményt teremtett, melynek nincs párja az országban és melyért ezek áldják a nevét. Egy másik nem kevésbé felséges intézményben egy egész osztályt teremtett meg. A két jótékony intézményre az a bizonyos Weisz félmilliót áldozott és — egy összetöppörödött kis hunfalusi zsidócskához, ki épen mellettem állott, azzal a kérdéssel fordultam, hogy tudja-e, mennyi egy félmillió? Mert az nagyon sok, ezer forintnál is több, annyi, hogy meg lehet érte venni a fél falut. És ezt a tengernyi összeget az az ur egyetlen esztendőn belül jótékonyásra, emberek szenvedéseinek enyhítésére fordította.

Ezt a férfiut nagy tisztelettel illett volna fogadni. Nem azért, mert hatalmas ur, hanem azért, mert a hatalmat és az erőt, melyet az Ur kezébe adott, embertársai javára fordítja. Nagy vagyona valósággal az övé és nem ő a vagyonáé.

— De mikor olyan szerény a föllépése, — szól erre Gottlieb Ferenc. Fogalmam sem volt, hogy olyan nagy urral van dolgom. Csak mikor a szerény kis uzsonna fejé-

ben, melyet ő és leánya nálunk elköltött, 200 darab finom Havannát és hozzá egy igen kedves levelet kaptam tőle, kezdtem sejteni, hogy az az ur, aki házamat megtisztelte, mégsem lehet csupáncsak: egy bizonyos Weisz.

BSB. A kürtszónak az engesztelő nap kimenetelén más jelentése nincs, mint az, hogy ilyen uton adják tudtára a hiveknek, hogy a bűjt befejeződött. Így olvasható ez Toszefta Sabbathan 114. szám alatt. Hogy az önök mestere más okot tud és a Sátán leveretésével hozza összeköttetésbe azt a sófárhangot, az senkinek sem árt. A Sátánnak sem.

R—b. Az ujabban beküldött amulet föliratának a kulcsát nem sikerült megtalálnom, az érem egyes betűinek azonban, úgy hiszem, megtaláltam a magyarázatát. A **בְּאִוֶּבָּה** (BABUAB) szerintem abbreviaturája a következő bibliai versnek: *Baruch ata bevoecha uvaruch ata becethecha* (Áldott leszesz érkezésedben és áldott leszesz távozásodban) (Mózes V. könyve 28. fejezetének 6. verse.) Hogy az egyik oldal közepén mit jelent a nagy Hé (ה) betű és a betű közepén a kis sin (ש), azt nem tudtam kiokoskodni. De tudom, mit jelent a nyolc héber betű a központi korong körül: **שִׁמְשֹׁן אֲדָם** (AJJMADS) névnek a kezdőbetűi ezek: Ábrahám, Izsák, Jákob, József, Mózes, Áron, Dávid, Salamon. A tulsó oldalon lévő betűk anynyira kopottak, hogy föl nem ismerhetők. Évszámot nem fedeztem föl az érmen.

Rea. Nem héber, hanem arameus példabeszéd, mely megvan valahol a talmudban. Emlékszem pontosan a szövegre, de a helyét hamarjában nem tudom. Mert sürgősen kéri, leközlöm a forrás pontos megnevezése nélkül (hogy a talmudban van, abszolúte bizonyos), a traktatust és a lapot majd csak ezután fogom megjelölni. A példabeszéd ez:

„*Ki rechimtin havath aziza, aputeja deszafszéra sechivan; hasta dela aziza rechimtin, purja bath sitin garmidin la szageja lan.*”

Magyarul: Mig nagy volt köztünk a szeretet, kardnak az élén is elértünk; de hogy a szeretet köztünk megszűnt, hatvan rőfös ágy sem elég kettőnk számára. — A következő nyolc levelezésbe, sajnos, nem bocsájtkozhatom. Nincs arra elég időm. Magyar utleirásomat folytatni fogom.

L—n. Nem kell azokat összekeresni. Megcselekedte ezt régen *Broughton* az ő Vallások lexikonjában, mely magyarban is megvan Mindenszenti Sámuel fordításában (Komárom, 1792.) *Broughton* abban a művében, nem 23, hanem 47 (negyvenhét) keresztény eretnek-szektát sorol föl pusztán csak a VI. századig.

HIREK.

Fölhívás egyesülésre.

A III. Orsz. Patronage Kongresszus keretében, melyet szeptember hó 17—19. napjain tartottak meg Kassán, eddig nem méltatott nagyjelentőségű dolog történt. *Székely* Ferenc dr. igazságügyminiszter, aki, mint a védnökséget vállalt király helyettesítője volt jelen, nem ugyan ebben a minőségében, de, mint volt kultuszminiszter, a kongresszusi zsidó hitközségnek előtte tisztelgő küldöttsége előtt azt a kívánságát fejezte ki, hogy a különböző árnyalatu

hitközségek egyesüljenek. Bár *Székely* Ferenc dr. jelenlegi igazságügyminiszternek ez az álláspontja korábbról ismertes, még neki sem volt alkalma ezt oly ünnepélyes alkalmammal kifejezésre juttatni, minőnek a kassai tisztelgés tekintendő. A haladó zsidóság, mely a felekezet jogaiért és közjogi helyzetének kiépítéséért a küzdelmet folytatta és mind a mai napig föl nem adta, természetesen szívesen veszi és fogadta Kassán is ez óhajást, de amint a kassai főrabbinak, *Klein* József dr.-nak nyomban a miniszter értékes és emlékezetes kijelentésére tett megjegyzése konstata: az egyesülés nem a haladó zsidóságon mulik. A kultuszminiszteriumban sokkal többet tehetnének mellette és érette, mint a haladó zsidóság, csak hogy éppen a kultuszminiszterium az, amelynek kalkulációiba nagyon jól beleillik az az érthetetlen és mégis érthető ellenkezés, amely a hatalmát féltő orthodox központ és az ennek nyomain járók részéről az egyesülési szándék és törekvés minden megnyilatkozásával szemben kifejezésre jutni siet. Az igazságügyminiszter jóakarátának, nemes liberalizmusának, igazságérzetének és igazságszeretetének ezt az újabb tanujelét természetesen elkönyveljük és számon tartjuk abban a reményben, hogy talán mégis csak elérkezik annak az ideje, amikor az orthodox vezetés az egész magyar zsidóság közös érdekeit többre fogja becsülni a particularis érdekekénél.

A nevezetes aktusról egyébként a következő tudósítás ad számot:

A III. orsz. Patronage kongresszus alkalmából, mely Kassán folyt le, ő felsége a király, mint védnök helyett megjelent *Székely* Ferenc dr. igazságügyminiszter előtt a felekezetek, hatóságok és intézmények képviselői tisztelegtek. A felekezetek sorában természetesen a zsidóhitűek is igyekeztek tiszteletük adóját kifejezésre juttatni. A patronage kongresszus intézősége figyelmébe ajánlotta a két kassai zsidó hitközségnek, hogy helyén való volna, ha együttesen tisztelegnének. Berczeli Berczelly Jenő vb. t. t., kir. táblai elnök is közben járt ez ügyben, de hiába. Az orthodox hitközség a kongresszusi után külön járult a király képviselője elé.

A kongresszusi hitközség küldöttségének tagjai voltak: *Weisz* Béla dr. a városi főügyész hitk. elnök vezetése alatt: *Klein* József dr. főrabbi, *Adler* Adolf udv. szállító, szertartási előljáró, *Neuwirth* Elek dr. tb. városi főorvos, iskolaszéki elnök, *Tyrnauer* Samu, a Magyar Ált. Hitelbank kassai főnöke, pénzügyi előljáró, *Weisz* Ignác szentegyleti elnök, *Eckstein* Márk. rabbi, *Szilágyi* Nándor iskolaigazgató és *Szalai* Ármán titkár.

A király képviselőjét, *Székely* Ferenc drt, *Klein* József dr. főrabbi a következőképpen üdvözölte:

„Nagyméltóságú kir. Biztos Ur! Kegyelmes Urunk! A kassai izr. anyahitközség és Szentegylete küldött bennünket, hogy a hivek érzelmeit tolmácsoljuk Nagyméltóságod — úgyis mint hazánk igazságügyminisztere és úgyis mint Ő csász. és kir. Felsége legmagasabb személyének képviselője előtt. — Legnagyobb szentségünk a tizparancsolat. Ennek kettős köztábláján az ígéket mind átirtuk az egyik táblára; a másik táblára pedig új parancsokat irtunk: a magyar haza iránt való kötelességeinket. A vallás és haza üdvét együttesen előmozdítani, érettük egyformán mindent áldozni: ez a magyar zsidóság és annak egyik kis láncszeme, a kassai izr. anyahitközség életfeladata. Ezt iparkodunk mi teljesíteni. Ebben a szellemen neveljük mi a következő nemzedékeket is. Kérem

Nagyméltóságodat, kegyeskedjék alattvalói mély hűségünket és hódolatunkat a legmagasabb trón zsámolya elé is eljuttatni.

A beszéd látható mély benyomást tett a miniszterre, aki így felelt:

„Tisztelt Uraim! Igen jól estek azok a szavak, a melyeket Főtisztelendő szónokuktól hallottam. *Igazolhatom azt, amit mondott.* Mint aktiv miniszternek volt alkalmam arról meggyőződni, hogy a *hazai zsidóság* még ott is, ahol nyelvében nem teljesen magyar, *érzelmeiben kifogástalan és tetteiben tiszta hazaszeretet nyilvánul meg.* A dunántuli zsidóságról, amelyet közelebből ismerek, azt is tanusíthatom, hogy már nyelvében is teljesen magyar. Megvallom, hogy a Felvidék zsidóságáról az volt az információ, hogy a nyelv tekintetében itt még sok a kívánni való. De örömteljes érzéssel tapasztalom, hogy itt is vannak már oly rabbik, akik hazafias érzelmeiket ily tiszta és gyönyörű magyarsággal is ki tudják fejezni. Most pedig még csak azt az egyet jegyzem meg — de ezt már mint volt kultuszminiszter mondom — hogy *nagyon kíváncsi volna, ha a különböző árnyalatu hitközségek: a kongresszusiak, orthodoxok és egyebek egyesülnének.*”

Itt a főrabbi megjegyezte: „Rajtunk nem mulik, Kegyelmes Urunk!” — Mire a miniszter a következőket mondotta:

„Még kultuszminiszter koromból tudom, hogy az *egység érdekében a kongresszusi községek és vezetőség tényleg áldozatokra is hajlandók volnának*; a másik párt köréből azonban azt hallottam, hogy — nem tudom, miért — az ellentétek áthidalhatatlanok.”

Végül a főrabbi bemutatta a küldöttség tagjait, amivel a tisztelgés véget ért.

(Hogy miként folyt le az orthodoxok fogadtatása, arról elreferál lapunk jelen számának harmadik cikke.)

— **A hunfalvi bocherok.** Az a leírás, amit Pihenés közben című cikksorozatában felelős szerkesztőnk előző számunkban a hunfalvi bocherokról adott, annyira megkapta egy figyelmes olvasónk jó szívét, hogy istenes és egyben igen emberséges, cselekedetre határozta el magát. Azt közli velünk, hogy nagyon szívesen vállalná egy oly szegény zsidó fiu eltartásának összes költségeit, aki a vallásos tudományokat a hunfalvi pap vezetése alatt, annak jesibáján kívánná elsajátítani. Szándékáról, mely nem is remélt hatása a cikknek, természetesen készséggel adunk hirt. Egyben a nagylelkű támogató kívánságához képest felhívjuk azokat a zsidó vallástudományban való kiképzésre készülőket, illetőleg szüleiket vagy gyámjukat, akik az egész tanulmányi időre megajánlott, ezt a jótéteményt igénybevenni igyekezzenek, hogy e hó végéig forduljanak igazoló irásaikkal fölszerelve az Egyenlőség szerkesztőségéhez akár írásban, akár személyesen. A további tudnivalót írásban fogják megkapni.

— **Az Orsz. Izr. Patronage Egyesület** központi választmányi ülése, hosszabb szünet után, f. hó 12-ikén élénken látogatott ülést tartott. Az emelvényen az elnöklő Székely Ferenc udv. tanácsos mellett Hevesi Simon dr. társelnök és dr. Neumann Arminné udv. tanácsosné foglaltak helyet. A jegyzőkönyvet Bartos Kálmán dr. vezette. A tárgysor előtt Székely Ferenc elnök jelentést tett a kassai orsz. patronage kongresszusról, melyen Hevesi Simon dr. társelnökkel együtt képviselték az egyesületet. A kongresszus dicsérettel emlékezett meg az Orsz. Izr. Patronage

Egyesület működéséről — s ami még nevezetesebb eredmény — elfogadta azt az izr. patronage által kezdetől fogva képviselt álláspontot, hogy az állami gyermekvédelmi szabályzat akként változtatandó meg, hogy ezentúl a védett gyermekek, habár kivételesen, de szülőiknél is meghagyhatók legyenek s elhatározta, hogy ebben az értelemben fölír a kormányhoz. Az elnök szólott továbbá a kassai és az egri fiókok munkába állásáról, melyeknek alakuló gyűlésein személyesen is részt vett. A többi vidéki alakulásról Breuer Soma nagykatái főrabbi számolt be. Ezt követte a titkári beszámoló. E szerint ez idő szerint 4678 tagja van az egyesületnek (21 örökös, 241 alapító, budapesti rendes tag 377, vidéki 897, budapesti pártoló tag 365, vidéki 2717.) A pártfogolt gyermekek száma 661, közülök 430-ért az egyesület fizet, 231 pedig ingyen-tartásban van elhelyezve, illetőleg 24 örökbefogadott. Az állami rendőrség és a büntető bíróságok további gondozásra 119 fiút és 22 leányt bízta az egyesület gondjaira, akik közül 19 leányt háztartási munkára, 80 fiút pedig tanoncnak szegődtek. Augusztus 1-jével az egyesület irodahelyiségével kapcsolatban 10 ingyenes menhelyet rendezett be (Ó-utca 46.) s ennek vezetésére gondnokot alkalmaztak. A napi forgalom 7 gyermek. Eddig 105 gyermek részesült menhelyi pártfogásban. Az egyesület vidéki fiókjainak száma eddig 32. A bíróságok részére 278 környezettanulmányt készítettek és a folyó évben 4350 drb kiadmányt intéztek el. A belvárosi takarékpénztárnál az egyesület javára 49,610 K 90 fillér vagyont kezelnek. A jelentés kapcsán Schwarz Ignác dr. szövé tett egy oly esetet, melyben a patronage kénytelen volt védelme alá fogadni oly gyermeket, aki tulajdonképpen elmeorvosi intézetbe való. Az esethez hozzászóltak Hevesi Simon dr., Deutsch Ernő dr., Stern Ábrahám és mások, utalva arra az új irányra, mely a külföldön az ily esetek kezelése körül előtérbe nyomul. A választmány egyik tagja a jelentés anyagából megállapította azt a nagyarányú fejlődést, amelyet az egyesület, mely az egyetlen terület, ahol a magyar zsidóság pártkülönbség nélkül munkában találkozik, mutat és az eredményt az elnökségnek, valamint tisztviselőkarának tudva be, javasolta, hogy a választmány szavazzon nekik köszönetet. Miután ez megtörtént, elnök megemlékezett arról, hogy Kohn Sámuel dr. főrabbi és maróthi Fürst Jakabné hetvenedik születésnapjukat ünnepelték. Javaslatára a választmány kimondotta, hogy nevezetteket üdvözli s örömeinek jegyzőkönyvben is kifejezést ad.

— **OMIKE Mensa.** Az Országos Magyar Izr. Közművelődési Egyesület által föntartott Mensa Academika Judaica, mely a múlt egyetemi év második felében kezdte meg működését, ez évben, f. hó szeptember 20-án nyílt meg és a hivek buzgó támogatása folytán felekezeti és kulturszociális hivatását az intézmény fejlődésével lépést tartó arányokban tölti be. A múlt hó 30-án dr. Neumann Arminné elnökasszony és báró Dirsztay Béla elnök, valamint báró Herzog Mór közművelődési egyesületi elnök jelenlétében megtartott szűkebb mensa-bizottsági értekezlet megállapította azon módozatokat, melyek keresztülvitelével a mensa intézménye szilárdan megalapozandó és a szükségletnek megfelelő fejlesztése biztosítva lesz. Az intézmény e nagybuzgalmu vezetőinek áldásos tevékenysége garanciát nyújt arra nézve, hogy a Közművelődési Egyesület Mensa Akadémiája felekezetünk egyik diszes és nagyszabásu institúciójává fog kialakulni. A Mensa Akadémika ezidőszent 300 zsidó egyetemi hallgatónak nyújt részben ingyenes, részben féldíjas, részben igen mérsékelt áron, mely önmagában jelentős kedvezményt képez és sokkal olcsóbb, mint bármely más a fővárosban működő főiskolai vagy ifjúsági Mensa, izletes és az egyetemi ifjúság jobb igényeinek minden tekintetben megfelelő

ebédellátást, saját helyiségeiben (IX., Ráday-u. 11.), mely könyvtár- és olvasóhelyiséggel kapcsolatos és otthont nyújt a zsidó egyetemi ifjúság zene- és énekkörének is. Az intézet helyiségei az egyetemi ifjúság nagy érdeklődése folytán már ezidőszerint szűkeknek bizonyultak és így a tulusfótság elkerülése végett kénytelen volt a bizottság 40 jelentkezőnek kérvényét elutasítani. Ezen körülmény arra indította a Mensa elnökségét, hogy helyiségeinek kibővítését vagy új nagyobb helyiség bérlését sürgős teendői közzé főlvegye és remélhetőleg rövid időn belül ez a kérdés is sikeresen meg lesz oldva. A főünnepek alatt a Mensa céljaira följánlott templomi és egyéb adományok 4125 K-ra rugnak, melyek részletes kimutatását egyik legközelebbi számunkban közöljük. Elismeréssel kell a vezetőségnek megemlékeznie Salamon Jakab nagylelkű adományáról, mely Kohn Sámuel dr. főrabbi intézkedése folytán lehetővé tette, hogy f. október 16-ától kezdve 3 hónapon át 25 újabb egyetemi hallgató részesülhet teljesen díjmentesen a Mensa Akadémika ellátásában. A követésre méltó nagylelkűség hálás visszhangot kelt az Orsz. Magyar Izr. Köz. üvelődési Egyesület vezető köreiből és a beneficiumot élvező egyetemi polgárság kebelében, valamint a Mensa bizottság minden egyes tagjában, mely ezuton kéri felekezettünk nemes és áldozatkész emberbarátait, kik a zsidó kultúra ügyeit szívükön viselik és a zsidó egyetemi ifjúságnak a létküzdelmeit szorgalmi idejük fontos és jövőjükre kiható szakában enyhíteni akarják, hogy kegyes adományaikat az OMIKE. központi hivatalába (Sip-u. 12.) vagy Hevesi Simon dr. rabbi címére (VII., Wesselényi-utca 10) eljuttatni sziveskedjenek. A Mensa vezetősége örömmel veszi, ha szives érdeklődők ez újabb jóléti intézményt látogatásukkal megtisztelik.

— **Egy sajtóhiba világkörüli útja.** Három héttel ezelőtt *Fejér* Lipót drnak egyetemi tanárrá való kinevezése alkalmából e rovatban közöltük a magyar tudomány azon zsidóhitű jeleseit, kik egyetemünk bölcsészeti karán működnek. Ez alkalommal *Kármán* Mór dr. neve mellé a *kislaki* előnevet tévesen *késmárki*-nak szedték s a konfuziót még az is fokozta, hogy e téves *késmárki* előnevet odatették — *Goldziher* Ignác dr. nevéhez, aki így váratlanul, egész csinos előnévvel jutott az *Egyenlőség* egy szedőjének kegyéből magyar nemességhez. Ezt a hírünket, mint majd mindegyikkel megesik, a külföldi zsidó sajtó budapesti és magyarországi levelezői rögtön továbbították lapjaiknak: egy Budapesten megjelenő zsidóbetűs ujság szintén kívágta és a sajtóhibával együtt közölte. Következett a bécsi sajtó, ahol a hirben mindenütt Ignác Goldziher de Késmárk szerepelt. Most már várakozással néztünk e sajtóhiba további karrierje elé. A késmárki előnév — nem csalódtunk — tényleg bejárta az egész világot. E héten a *csernovitzi cionista Volkswehrben*, egy *konstantinápolyi*, egy *szaloniki-i* és egy *párisi* zsidó lapban láttuk: jövő héten valószínűleg már az angol és amerikai lapokban fogjuk olvashatni az *Egyenlőség* egy szedőjének ezt a kis tévedését. Mi pedig most igazítjuk helyre, hogy az előnév nem *késmárki*, de *kislaki* és *Kármán* Mór drt illeti meg, nem pedig *Goldziher* Ignác drt.

— **Az izraelita szünidei gyermektelep egyesület köszönete.** A főünnepek előtt az izr. szünidei gyermektelep egyesület igazgatósága hittestvéreink ismert áldozatkészségéhez fordult, kérve, hogy a tórához való felhíváskor, valamint a zsidó újévi üdvözlések megváltása címén az egyesületet támogassák. A kérés nem volt hiábavaló. Az áldozatkész közönség rokonszenve ezuttal is igen szépen nyilatkozott meg, amit bizonyítanak a következő adatok. Adakoztak az egyesület részére: a dohány-utcai

templomban 4585 K-t. Többek között: Adler Szigfrid 200, Bettelheim Mór 200, Blau Adolf 100, Breitner L. Zsigmond 500, Faludi Gábor 100, Guttmann Miksa 100, Kleinberger Ferenc Páris 1000, Kohner Alfréd 200, színóbányai Kramer Jakabné 200, Kramer Miksa 100, Salamon Jakab 300, Schwarz Ignác 100, Simon Jakab 100, Stern Alfréd 500, Weinmann Fülöp dr. 200 stb. A rombach-utcai templomban 165 K, a régi országházi imaházban 105 K, az aréna-uti templomban 80 K, a ferencvárosi templomban 55 koronát. Ezenkívül közvetlenül az egyesület pénztárába folytak be a következő adományok: Glück Frigyes 100, Hegedüs Zsigmond 100, báró beocini Ohrenstein Henrik 200, báró beocsini Ohrenstein Henrikné 200, Steinhardt Géza 100, baranyavári Ullmann Adolf 500, baranyavári Ullmann Emil 100 korona. Végül újévi üdvözlések megváltási adományaként 1814 kor. jutott az egyesületnek. Mindezért az áldozatkészségért az egyesület igazgatósága ezuton is hálás köszönetét nyilváníttja a nemes-szívű adakozóknak.

— **Aranylakodalmi alapítványok.** *Moskovits* Adolf nagyváradai gyáros és neje a napokban ülték meg aranylakodalmukat. Ezt a napot a köztisztelőben álló házaspár alapítványokkal tette emlékezetessé, melyet a város főispánjához, *Hlatky* Endréhez küldött. Az alapítványok ezek: 1000 K a nagyváradai felső keresk. iskolánál legjobban érettségizett tanuló jutalmazására (az évi kamatok), 1000 K a nagyváradai gyermekkórház javára, 1000 K a nagyváradai kongr. hitközség hivatalnokainak nyugdíjalapja javára, 1000 K a chevra kadisa kórháza javára és 4000 K a Nagyváradon tervbe vett és felállítandó felső-ipariskolánál tanulmányi ösztöndíjlapra. Ez alapítványokért, melyek *Moskovits* Adolf és neje nevében kezelendők, a főispán személyesen mondott köszönetet.

— **A Ferenc József-rend lovagja.** *Oblath* Adolf dr. bonyhádi orvosnak, a közegészségügy terén szerzett érdemei elismerésül ő felsége a Ferenc József-rend lovagkeresztjét adományozta.

— **Az Izr. Hitközségi Tisztviselők és Alkalmazottak Országos Egyesülete** előjárósága folyó hó 11-én *Weiszbürg* Gyula dr. elnöklete alatt az előjáróság teljes szamu tagjainak részvételével ülést tartott. *Galambos* Jenő titkár jelentése szerint az elmúlt hónapban az egyesületnek céljai megvalósítására többen jelentékeny anyagi támogatást juttattak. Így alapító tagokul beléptek: Breitner L. Zsigmond udv. tan. 2000 koronával, Bródy József, Bródy Sándor, Bródy Miksa 200—200 koronával, Adler Lajos, Fisch Márk, Móri hitközség és Hay Gyula (Abony) 100 100 koronával, Kleinberger Ferenc (Páris) 200 koronát, báró beocsini Ohrenstein Henrik 100 koronát és az egyet több jóakarója összesen 135 korona adományt juttatott az egyesületnek. Azonkívül számos pártoló- és támogató tag lépett be az egyesületbe. *Gombos* Ignác pénztárosnak az egyesület vagyoni állapotáról szóló jelentése után az előjáróság elhatározta, hogy a folyó évre a segélyezésre egyelőre 400 koronát szavaz meg, oly tagok részére, kik állásuk elvesztése vagy egyéb körülmények folytán a támogatásra rá vannak szorulva. Az egyesület előjárósága jegyzőkönyvileg mondott őszinte köszönetet mindazoknak, kik a taggyűjtés és egyéb módon szolgálták az egyesület ügyét, nevezetesen *Weiszbürg* Gyula dr. elnöknek, *Rosenzweig* Lipót főkántornak (Abony), *Kohn* Józsefnek (Bácsszenttamás), *Fenyő* Józsefnek, *Krausz* Jakabnak és *Blücher* Józsefnek (Budapest). Az indítványok során elnök azt indítványozta, hogy az előjáróság már most foglalkozzék azzal a tervvel, hogy elhalt tagok özvegyei és árvái nagyobb összegű segélyben részesüljenek. Erre vonatkozólag az előjáróság tervezet kidolgozását ha-

tározta el, mely a legközelebbi választmányi ülés elé fog terjesztetni. Végül az egyesülethez folyamodó tagok kérései felett döntött az előjáróság.

— **Kitüntetett tanítók.** A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter az 1907. XXVI. t.-c. 9. szakasza alapján az állami iskoláknál működő tanítók közül a következőket léptette elő igazgató-tanítókká a névnevelés terén szerzett kiváló érdemeik elismerésül: Barfa Albert, Zalaszentgrót; Fischer Mór, Nagybecskerek; Halmos Áron, Ógyalla; Korányi József, Kispeszt; Kramer Simon, Dunapentele, Radó Lipót, Aranyosmarót; Sugár Ignác, Moson, — A győri izr. hitközség iskolaszéke szept. hó 14-én tartott ülésén Baumgarten Samu tanítót 43 éves, érdemeiben gazdag működése elismerésül egyhangú határozattal az igazgató címmel tüntette ki. — A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter az 1907. XXVII. t.-c. alapján a névnevelés terén szerzett kiváló érdemeinek elismerésül Schönbrunn Márk miskolci tanítónak 200 kor. személypótlékot engedélyezett.

— **Alapítványok.** Minkusz Antal losonci terménykereskedő két, egyenkint 1000 koronás alapítványt tett. Az egyiket a Losoncon építendő izr. árvaház, a másikat a készülő új zsidó templom alapja javára.

— **A közönség figyelmébe.** Arra hívták föl a figyelmünket a héten, hogy egy magát Rónának nevező individuum, az Egyenlőség ajánló írásával egy előttünk ismeretlen beteg debreceni tanító számára segélyadományokat gyűjt. Konstatáljuk, hogy, mint már több alkalommal, melyekről rendszerint megemlékeztünk, ezuttal is visszaélés történt. Mi sem egy Róna nevű valakinek, sem senki másnak hosszú évek sora óta nem adtunk gyűjtésre ős tökéző ajánló sorokat. Aki ilyenekkel áll elő, az csaló és olvasóközönségünk jó szívére és könnyen hívő voltára illetéktelenül pályázik. Ezt már ismételtelen kijelentettük. Megtesszük most is s arra kérjük azokat, akik hamisított írásoknak is hitelt adni hajlandók, szívleljék meg most azt a nyilvánosan tett kijelentésünket, hogy könyöradományok gyűjtésére mi senkit sem ajánlunk és nem is ajánlhatunk, aki tehát mégis ily célból jelentkezik, az csaló, akit leghelyesebb, még mielőtt kérését meghallgatnák, a rendőrségnek átadni. Nekünk szívesseget tesznek vele, magukat pedig fölös kiadásoktól mentik meg.

— **Tisztelgés.** Megirtuk, hogy Löwinger Vilmos drt, a pozsonyi kongr. hitközség elnökét, királyi tanácsosi címmel tüntették ki. Ebből az alkalomból hitközsége meleg ünneplésben részesítette. A hitközség tanácsstermében tartott díszgyűlésen Fischer Zsigmond dr., Fischer Jakab dr. iskolaszéki elnök, Funk Sámuel dr. rabbi, a nőegyesület nevében Wellisch Babett és a filantropikus egyesületek részéről Berger Benő igazgató méltatták nagy érdemeit. A sok figyelmességet az ünnepelt meghatottan köszönte meg.

— **Adomány.** Kovács Sándor Leipzigból 10 koronát küldött hozzánk tetszés szerint felhasználandó zsidó jótékony célra. A pénzt az Orsz. Izr. Tanítóképző igazgatójához, Bánóczy József drhoz küldjük, szegény tanító-növendékek téli segélyére.

— **A böződujfalusiaknak.** A böződujfalusi proselita hitközségben építendő templomra (II.) a következő testületek, illetőleg urak adakoztak:

50 koronát: Leopold Sándor (Szekszárd); 20 koronát: A komáromi izr. hitközség, a Chevra Kadisa és N. N. (Székesfehérvár); 14 koronát: Székely Áron dr. ügyvéd (Szabadka) gyűjtése. Hozzájárultak: Baron József, Deutsch Zsigmond, Guttmann Lajos, Hartmann József, Krieshaber Dezső, Littmann Izidor dr. és Székely Áron dr. 2—2 koronával; 11 koronát: Erdélyi Miklós dr. ügyvéd gyűjtése (Berettyóújfalú); 10 koronát: Bader Vilmos dr. (Budapest), Fried Kálmán (Komárom), Fried Jenő (Komárom), Gombos Benő (Kolozsvár), Horváth Sándor (Bpest), Mühlstein Gábor ügyvéd (Ipolytölgy), Nagy Dezső dr. főorvos (Bpest), Neumann Alajos (Kom.); 5 koronát: a Komáromi Első

Takarékpénztár, a Komáromi Vidéki Takarékpénztár, Adler Vilmos (Komárom), Alapi Béla (Bpest), Deutsch Károly (Komárom), Fischer László (Cegléd), Fried József (Komárom), Lefkovich Ármán (Győr), Milch Dezső (Komárom), Netter Adolf (Komárom), Pick Ignác (Komárom), Reiter I. (Szabadka), Rothmann Imre (Szabadka), Schnitzer Jakab dr. ügyvéd (Bpest), Stern Bernát (Komárom), Vásárhelyi Domokos ügyvéd (Komárom), Weisz Miksa dr. ügyvéd (Komárom); 3 koronát: Brüll Manó (Komárom), N. N. (Komárom), Székely János dr. járási orvos (Szenc); 2 koronát: Klein Ignác (Szepesbela), Lengyel Lajos (Komárom), N. N. (Komárom), Neumann Samu (Komárom), Neuwirth J. Jenő (Kalocsa), Révész Nándor (Nagykikinda); 1 koronát: N. N. (Komárom) és 40 fillért N. N. (Komárom), összesen a 39—40. számban kimutatott 55 koronával = 372 kor. és 40 fillér. — A galgóczi izrael hitközség kebelében eszközölt gyűjtés eredménye: 51 K, Pető Albert (Aranyosmaróth) 50 K, a temesvárbelvárosi hitközség 10 K, Vogl Sándor (Zámoly) 10 K, Milch Ármán (Komárom) 5 K, Miklósi F. Leo (Budapest) 3 K, Ungár Ede állomásfőnök (Nagyszabos) 3 K, összesen 132 kor., az eddig kimutatott 372 kor. 40 fillérrel = 504 kor. 40 fillér. — Fogadják a nemeslelkű adakozók legmélyebb hálám kifejezését. Schnitzer Ármán dr.

— **Halálozás.** Weisz Mórné szül. Krausz Johanna Léván, f. hó 3-ikán éjjel hosszú szenvedés után, 65 éves korában elhunyt. 35 évig elnöke volt a lévai nőegyesületnek, amely vezetése alatt fejlődött és izmosodott. Jóságát nem állott meg a felekezeti határoknál, segített mindenkin, akin módja adatott. Az emberszeretet szolgálatában szerzett érdemeit a király is méltatta és az arany érdemkeresztet tüntette ki. F. hó 4-ikén temették általános részvét közt. Nemes szép életét Liebermann Jakab főrabbi és Fenyvesi Károly titkár méltatták.

Junger Mózes dr. siklósi rabbi édesatyja: Junger Ignác meghalt Sátorajújhelyen. A megboldogult több éven át tanítványa volt Löw Jeremiás újhelyi rabbinak, kinek kedvencei közé tartozott. Nemes, egyszerű, puritán tisztaságú, jámbor életével mindenki megbecsülését és tiszteletét vívta ki. Gyermekait a haza és felekezet hasznos polgáraivá nevelte. Temetése szeptember hó 29-én volt, amely alkalommal a papi teendőket Goldberger Izidor dr. újhelyi és az elhunyt fia, Junger Mózes dr. siklósi rabbik végezték.

— **Kézfogó.** Schreyer Endre, a Magyar Kereskedelmi Hitelbank r.-t. ügyvezető igazgatója eljegyezte Wellisch Alfréd középítési tanácsos, műépítész leányát, Erzsébetet.

— **Hymen.** Rosner Ármán, a Pesti izr. Hitközség számvevője és a Felebaráti Szeretet Egylet buzgó titkára a napokban kötött házasságot özv. Wollstein Sándorné szül. Löw-Beer Emiliával Nagytapolcsányról.

RATIN.

— Patkány- és egérirtó bacillus „Ratin“ fertőző betegséget plántál az illető állatfaj között és teljesen kipusztítja.

— A m. kir. állami bakteriologiai intézet véleménye szerint „Ratin“ más állatra avagy emberre ártalmatlan.

— Prospektust ingyen küld „Ratin“ Bakteriologiai Laboratorium vezérképviselősege, Budapest, Rottenbiller-utca 30.

Közgazdaság.

* „Unio“ élet- és gyermekbiztosító intézet mint szövetkezet (ezelőtt Első Leánykiházassító Egylet) Budapest, VI., Teréz-körút 40-42. Alapított 1863. évben. Folyó év szeptember havában 1,667.300 K értékű biztosítási ajánlat nyújtott be és 1,407.100 K értékű új biztosítási kötvény állított ki. Biztosított összegek fejében 163.452 K 50 fillér fizettetett ki. 1911. január 1-től szept. 30-áig bezárólag 16,028.100 K értékű biztosítási ajánlat nyújtott be és 13,392.900 K értékű új kötvény állított ki. Biztosított összegek fejében a folyó évben 1,273.821 K 94 fillér és az intézet fennállása óta 18,026.754 K 97 fillér fizettetett ki. Ezen intézet a gyermek- és életbiztosítás minden nemével foglalkozik a legolcsóbb díjtételek és legelőnyösebb feltételek mellett.

* **Fővárosi divatáru-kereskedő**, jómódu, vallásos izr. családból fiatal leányt nőül venne. Ajánlatokat a hozomány megjelölésével, „Fiatal“ jelige alatt kérek a kiadóhivatalba. Közvetítő esetleg utólag díjaztatva lesz.

* **Háziasszony támaszául** keresek izr. urinőt, ki családtagnak tekintetik. Főzéshez értő előnyben részesül. Személyes bemutatkozás vagy levélbeli ajánlat: idősb Süss Sámuel, VII., Huszár-utca 8, I. emelet.

* **Házasság.** Egy jobb, vallásos izr. családból származó okleveles óvónő, aki magántanítással évi 2000 koronát keres és 2000 korona hozomány, szép kelengyével bír, férjhez menne egy biztos existenciával bíró uriemberhez, ha özvegy vagy idősebb is. Ajánlatok „Egyesült erővel“ jelige alatt a kiadóhivatalhoz.

* **Intézői állás betöltendő** a magy. izr. kézmű- és földművelési egyesület rákosi kertgazdaságában. Pályázhatnak kis családú, izr. vallású, megfelelő gazdasági képzettséggel, különösen pedig gyakorlati tapasztalatokkal bíró és rendelkezésre képes egyének. Azok, akik a Budapest-környékbéli viszonyokat ismerik, előnyben részesülnek. A pályázati kérvények, melyhez rövid életrajz és szolgálati okmányok (másolatok) csatolandók, f. évi október 30-ik napjáig az egyesület igazgatóságánál (VII., Damjanich-u. 48. sz. a.) lehetőleg személyesen nyújtandók be.

Nemsokára megjelenik

Dr. HEVES KORNÉL szolnoki rabbi

U J I G É K

című vallásos tárgyú verskötete, mely iránt nagy az érdeklődés a művelt családok körében. Megrendelhető a szerzőnél, Szolnokon

3 koronáért.

□ Könyvkereskedésekben
□ 3 korona 50 fillérért.

AJÁNLJUK

Polgár Sándor

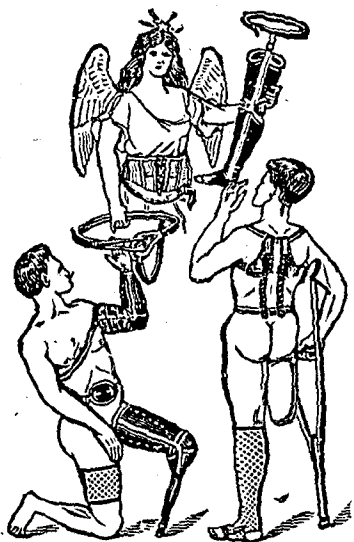
orvosi műszer- és kötszer-gyárost.

Telepe: Budapest, VII., Erzsébet-körút 50.

Összes betegápolási tárgyak, kötszerek, m. kir. szab. POLGÁR-féle sérvkötők, gummiárúk és valódi francia különleges-ségek stb. beszerzésére. :: :: :: ::

□ Képes árjegyzék ingyen és bérmentve, csak a tárgy megnevezésével. □

Ezen hirdetés mellékelése esetén 10% engedm.

Reggelizés előtt fél pohár Schmidthauer-féle

Igmándi

keserűvíz az elrögtött gyomrot 2-8 óra alatt teljesen rendbe hozza. Használata valódi áldás gyomorbajosoknak székrekedésben szenvedőknek. Kis üveg 40 fill. Nagy üveg 60 fillér.

Templomi aranyhimzések készít művészies kivitelben olcsó árak mellett, rajzokkal díjmentesen szolgál

HERZ EMMÁ

Első magyar aranyhimző-telepe

az „Arany érdemkereszt és Román királyi jubileum-érem tulajdonosa.“

Ö cs. és kir. Fensége Augustza főhercegnő udvari szállítója.

Ö cs. és kir. Fensége József főherceg kamarai szállítója.

Grand Prix nagy aranyérme és keresztje.

Kitüntette:

Országos Iparegyesület díszérmével, továbbá London, Bécs, Budapest, Pécs, Miláno, Bukarest, stb. stb.

Budapest, IV., Deák Ferencz-u. 17.

Étterem ארטה כשר

Budapest, VII., Kazinczy-utca 51, Király-u. sarok. Izléses ételek! Kitűnő fajborok! Előfizetőknek jutányos ár! Külön szalon, lakomák alkalmára. **Kényelmes kerthelyiség** Elegáns és tiszta vendégszobák 2 koronáért és feljebb.

Schlesinger Jakab vendéglős.

Modern tőkeértékesítés.

Magánosan álló egyének, gyermektelen házaspárok és olyanok részére, kiknek szükségletei túlhaladják vagyonuk kamatait, kiknek inkább áll érdekükben, hogy maguknak minden veszteség nélkül élethossziglan nagyobb évi jövedelmet biztosítsanak, mint az, hogy tőkéjüket örököseik részére megőrizték, legalkalmasabb egy **életjáradék** megszerzése. Pél dául egy 65 éves egyén 10.000 K betét után a takarékpénztártól kamatokban $3.5\% = 350$ K-t kap évente, ellenben **életjáradék** fejében $10.68\% = 1068$ K-t, tehát több, mint háromszoros jövedelmet szerez magának, ha a szerződést

„AZ ANKER“

élet- és járadék-biztosító társaságnál

Budapest, VI., Deák-tér

„Anker-palota“

köti meg.

Állomány 1909 végén	{	Összes vagyon	185,856.945.68 korona.
		Biztosítási állomány	87.825 szerződés.
		572,938.766.19 korona biztosítási tőke	
		1,311.979.13 „ évjáradék.	

Neumayer Fülöp

Budapest, V., Deák Ferenc-tér 1. (Erzsébet-tér sarok).

Ajánlja dusan felszerelt raktárát mindennemű belföldi és valódi perzsa-szőnyeg, függönyök, ágy, asztalterítők, takarók és átvétőkben. Hazai és egyéb gyártmányok. Minták és árajánlatok kívánatra ingyen és bérmentve.

Telefon II-21.

Telefon II-21.

Szalámi פשר gyár

és füstölthúsáru

Özv. Reichenfeld Albertné Nagykanizsa

EZ

vásárol

NEUMANN M.

cs. és kir. udvari és kamarai szállítónál

férfi-, fiu- és leánykaruhatele

Budapest, IV., Múzeum-körut 1 és 3.

FIÓKTELEPEK: Arad, Brassó, Debreczen, Fiume, Kassa, Kolozsvár, Miskolcz, Nagyvárad, Pécs, Pozsony, Szeged, Temesvár, Zágráb, Belgrád, Sofia.

KÉRJEN ÁRJEGYZÉKET.

A t ó r a.

Amint olvassák
Lassan, szomorus vontatással
Ott fenn az emelvényen,
Szájtátva bámulok, mint a gyerek,
Ennél szebb könyvet én nem ismerek.

A kezdete, az a rózsás hajnal,
Melyben gyönyörű álmok,
Színes vágyak, kacagó remények
Születnek, nőnek.

Aztán a harc. Kérges a tenyér,
Csapzott a haj,
A bűnös földön végigsüvit
A legelső rémes emberi jaj,

Remegtető. — Utána napsütés:
Egy az Isten, mindörökre Egy,
Csodás világ, friss álmok ágya
Elhintve a Jákob tizenkét fiába.

Uj küzdelem... rabszolgák sorsa vár
Vad zsarnok földjén hull a vér,
A jövő?
Talán egy fabatkát sem ér.

Éjjelre hajnal, borura fény,
A tenger árján Mózes népe ur,
A történet itt halk imába ful.

Megyünk... az uton tűzszlop vezet,
Nincs hűs vizünk, nincs éltető falat,
Mig nagy csudák közt megpihenhetünk,
A Szinaj-hegy alatt.

De nincs időnk, a menny dörög,
Villám cikáz a hegy fején, . .
Két kőtábla, . . már ott vagyunk
Egy uj világnak elején.

Pazar világ... ott csillog Kanaán,
Viszünk beléje templomot, hitet,
Visszük a tórát
Örök kincséül mindenkinek.

Ez a tóra.
Amint olvassák
Lassan, szomorus vontatással
Ott fenn az emelvényen,
Szájtátva bámulok, mint a gyerek,
Ennél szebb könyvet én nem ismerek.

Nagy Imre.

Egy ujonnan fölfedezett állítólagos
szemita néptörzs Afrikában.

Körülbelül öt évvel ezelőtt meglehetősen nagy feltűnést keltett az Afrika-kutatások iránt érdeklődő tudományos és ethnografikus körökben az a hír, hogy a 34. és 38-ik hosszúsági és az északi szélesség 3-ik s a déli szélesség 7-ik foka közt, német és angol Kelet-Afrika nagy pusztáin egy mazainak nevezett pásztornép él, melynek egy korábban bevándorolt, vanderobo vagy vakerafi nevű törzse már részben degenerálódott, a későbbi bevándorlók azonban teljes tisztaságában őrizték meg fajukat, amely nem egyéb, mint a szemita faj egy typusa s így közel rokon az izraelitákkal.

Ezt a merész állítást a keletafrikai német katonai expedíció egy, az óta elhalt tagja, Merker kapitány kockáztatta meg és fejtette ki tudományosan is „Die Masai; ethnographische Monographie eines Ost-afrikanischen Semiten-Volkes” című s most bővített és javított kiadásban másodszor is megjelent művében. Azt pedig, hogy a teremtre nagy és nyulánk, vékony csontu, de fejlett izomzatu, színre nézve a sötétbarna és világos csokoládészin közt váltakozó, keskeny fejű, ovális arcu, nagy, mandulaforma szemű, telt ajku és kissé göndörödő hajú mazaiok hogyan tarthatták fenn magukat, a szerző azzal okolta meg, hogy tartózkodtak az Afrikában szokásos nő- és gyermekrablásoktól, a néger nőkkel való házasságot tiltották s általában idegen elemeket nem vettek föl magukba s szervezetük harcias volt.

Merker könyvének első kiadása, mint mondtuk, ezelőtt öt évvel jelent meg s legnagyobb jelentősége abban áll, hogy a mazaioknak szemita eredetére és az izraelitákkal való közeli rokonságára vonatkozó hypothesiseket első ízben csoportosította anthropologiai, mythologiai, valamint nyelvészeti alapokon és különös súlyt fektetett annak bizonyítására, hogy a mazaiok annak a nomadizáló szemita népnek az utódai, melyhez a legrégibb zsidó pásztornép is tartozott.

Lássuk azonban, hogy ezek a bizonyítékok milyen alapokon mozognak.

Először is Merker a faj külső karaktere megállapításából indul ki. Szerinte a szemiták magas, nyulánk testalkatúak, sympathikus, finom vágású arcvonásokkal, keskeny, nagy, de nem visszataszító orral, kicsiny s nem ritkán határozottan szép kezekkel és lábakkal. Amint abból a 89 ábrából, 62 képből megítélhető, amelyek Merker munkájának szövegét magyarázzák, ez az általános definíció eléggé ráillik a mazaiokra, de megfelelnek-e vajjon ezek a vonások a szemita jellegnek is? Erre nézve már abszolút semmi támpontunk nincs, annál kevésbé, mert a szemita megjelölés inkább lingvisztikai meghatározást jelent, amennyiben azokat a népeket szokták fajhoz tartozónak venni, akik régtől fogva valamely szemita nyelvet beszélnek.

De aligha nyújt több pozitív bizonyítékot a nyelvészeti okfejtés is, mert azon már túl vagyunk, hogy a véletlenül hasonlóan hangzó egyjelentésű, vagy egyformán hangzó hasonjelentésű szókból olyan megállapításokat konstruáljunk, melyek az eredet és leszármazás közössége mellett tanuskodjanak. Lehet, hogy a mazai „en-dangile” (fiatal asszony) és az abessíniai szemita dialektusú „dengel” (szűz) rokonszavak, csak hogy még ez esetben is szemita eredetüket kétségesnek kell mondanunk, inkább ama számos kölcsönzött hamita szavak közé kell soroznunk, melyekben Abessínia szemita dialektusai oly gazdagok. Pedig a mazai nyelv is a hamita

nyelvcsoporthoz tartozik s ha ez és a szemita-csoport között egyáltalán van valami távoli vonatkozás, amely rokonságra enged következtetni, úgy nyelv- és kultúr-történeti okokból inkább az a föltevés látszik megokolt-nak, hogy a történelemelőtti időkben hamita-törzsek Afrikából Ázsiába vándoroltak be s ott, idegen környezet hatása alatt, hamita idiomájukat azzá fejlesztették ki, amit ma szemitának nevezünk, szóval ép megfordított volt a processus, mint ahogy Merker képzelte.

Sokkal nagyobb súlyt fektet azonban Merker a mythologiai bizonyítékokra, tekintve, hogy a mazaiok sok oly mythosz birtokában vannak, melyek szoros rokonságot mutatnak a bibliai, illetőleg babyloni monda-körrel. Ilyenek például az első emberpár bűnbeesésére és az özönvízre vonatkozó mondák, melyek, szerinte, az amas néptől származnak s attól szálltak a mai mazaiokra. Amazok viszont a régi zsidóktól örökölték s a kezdetben Kanaánban megtelepedett amoriták vitték be bevándorlás útján Babylonba, ahol fennmaradt belőlük annyi, amennyit bele lehetett illeszteni az ott uralgó astral-kultuszba. Szóval a mazaiok ezeket a mondákat már évezredekkel ezelőtt arabiai őshazájukból hozták volna magokkal.

Mindezt azonban jórészt a fantázia körébe utalja újabb Schwally is. Ha a megnevezett mondák — ugymond — az őszidőségi lettek volna is — ma egyetlen szemita nép sem létezik, mely azoknak anyagát az ősidőktől fogva megőrizte volna. Hanem mindenütt, ahol azok előfordulnak, a zsidók, keresztények vagy mohamedánok bibliai révén terjedtek el. Ezen irodalmi források valamelyike útján kellett, hogy a mazaiok is értesültek legyen azokról, hogy közelebből mely uton, azt persze nem tudhatjuk, mivel e nép történetét alig ismerjük. Semmi esetre sem bizonyít ez azonban — ebben Schwal-lyval egyet kell értenünk — a fajrokonság mellett, mert ily mondák vándorlásának nincsenek sem geográfiai, sem ethnografiai határai.

Sőt az is lehet, hogy ezek a mondák nem is tar-toznak a mazai nép hagyományai közé, hanem csak egyesekhez jutottak el, legalább más európai utazók nem látszanak tudni róla. Így például Hollis angol ku-tató, aki 1905-ben tette közzé „The Masai, their lan-guage and folklore” című jeles művét s aki a mazai nyelvnek legalaposabb ismerője, még csak említést sem tesz erről.

Ami a vallástörténeti argumentumokat illeti, Merkert mindenekelőtt a mazai nép egyszerű monotheismusa, mely oly meglepő ellentétben áll a körülötte lakó néger törzsek sok-istenhívésével, indította arra, hogy ezt a vo-nást szemita örökségnek higgye. Össze is veti az istent jelentő „orgai” mazai szót az Aj-jal, a nyugati szemiták holdistenének legrégibb megjelölésével, kiknél a hold kultusza majdnem tökéletes monotheismus volt.

De bár elvitathatatlan tény, hogy az egyistenhívő-ség először a zsidóság körében fejlődött ki, az sem kevésbé áll azonban, hogy az őszemíták ép oly ke-véssé ismerték, mint a hold-kultuszt. Schwally azon-kivül a mazaik állítólagos monotheismusát is kétségbe-vonja, tekintve, hogy ők az egyetlen Ngai isten testi lényé mellett egy fehér, piros és fekete Ngait is ismer-nek s a napot, holdat és csillagokat is imádják. Bibliailag felcicomázott pogány képzeteknek tartja mindezeket ép úgy, mint az emberalaku szárnyas védangyalokat, kik a mazait láthatatlanul kísérik végig az élet útján, vagy pedig a misszionáriusok befolyásainak.

Bármily tarthatatlannak látszik már ezekből is Merker merész föltevése a mazaiok szemita eredetéről,

mégis akadtak még utána is ethnografusok, akik ehhez a nézethez csatlakoztak, így főként Max Weiss fő-hadnagy, aki négy évet töltött Afrika belsejében, külö-nösen behatólag tanulmányozva egyes afrikai néptör-zseket, mint a vasima, vanyumbo, vaganda, vageja, bakulia, mazai és vanderolo négereket s kinek mult évben Berlinben megjelent munkája: „Die Völkerstämme im Norden-Deutsch-Ostafrikas” a mazaiok eredete dol-gában osztja Merker nézeteit. Ép úgy Hans Fuchs „Sagen, Mythen und Sitten der Masai, Jena 1910.” című munkája.

Mindenesetre érdekes volna azonban, habár az előadottak után alig hihetünk a mazaiok szemita eredetének tudományos szenzációvá felfujt fölfedezésében, ha a három év előtt elhalt szerző hátramaradt irodalmi hagyatéka is napvilágra kerülhetne, hogy még tisztábban lássunk ebben a sok vonatkozásában fontos kérdésben.

Emlékezések.

Irja: Kiss Arnold dr.

Fiatal időkből.

Tizennyolc esztendővel ezelőtt, egy márciusi napon igtatták be állásába az ifju zsolnai rabbit. Igen szép, bensőséges ünnepséggel esett meg a fogadtatás, a kicsiny, kíváncsi város hepehupás utcáin keresztül a templom elé vonulás, a barátságos, ünnepi gyertyafénytől szende fényes-ségben sugárzó imaház igtató ünnepsége. Az a kicsiny templom úgy tündökölt boldog várakozásban, mint amikor piruló menyasszony vár a vőlegényére. Száz ragyogó szem-mel kíváncsiskodott; fön-n a karzaton a híres szép felvi-déki asszonyok és leányok serege zsibongott, morajlott izgatott várakozással. Hiszen az új rabbi fiatal ember, nőt-len. Érdemes: reávillogtatni azokat a tűzbemártott nyila-kat, amelyek pajkos szemgödrök mélyéből röppennek elő veszedelmes ígézéssel.

Benn a templomban, a padok zsufolásig telve komoly férfiakkal. Ezek már egészen más szempontokból kíván-csiak új rabbijukra. Tudását, akaraterejét, jámborságát szeretnék egy tekintettel megismerni. A lelke mélyére sze-retnének pillantani. Nem csalódtak-e benne? Méltó örö-köse lesz-e istenfélő elődeinek?

Hófehér, melligérő szakállu, patriarcha-termetű öreg ur, az öreg Taub bácsi állítja meg a templom bejáratá-ban az izgatott fiatal rabbit. Ézsaiás próféta nyelvén, hébe-rül üdvözli. Felel reá első sorban az új rabbi édes apja, maga is: rabbinus, klasszikus szárnyalásu héber beszédben. Hálát ad az Urnak, aki ezt a napot megérni engedte, amikor is Jákob szavaival élve, „pálcával vonult át maga is egykoron, ifju szívvvel az ő működése színhelyére az ő Jordán folyamán által és ime, — most két táborrá lettem.” Azután az új rabbi válaszol fölindulva, meghatott lélekkel.

Elhangzott a nagybecskereki rabbi igtató beszéde. Nyárfalevélként remegve mondta el imádságos beszédét az immár zsolnai rabbi. Fön-n a női karzaton halk kórusként lágy zokogás zsongott a templom levegőjében. Csak az ifju rabbi hallotta tán ezt a zokogást, mert az ilyen sirást csak a szívével hallhatja valaki, a fiu az édes anyjának

zokogását. Abban a könyperdülésben benne volt egy elröp-pent gyermekkor, a csendes otthoni paplak ünnepi estéi-nek áhitata, lázálmódásos betegségek éjféli hangulata, ami-
kor egy fiatal rabbinusné hajlott elsőszülött fiának beteg-
ágya fölé s megpróbálta a gyógyítást csókkal és forró
öleléssel s egy nehézsóhajtásu, melankólikus régi bölcső-
dallal, amelynek a refrainje „Aludj, aludj fiacskám!” — s
az a halványarcu kis fiu ott áll most a szószéken, komoly
fekete ornátusban, vibráló szavakkal, hivatása küszöbén s
az édes anya úgy véli, hogy ez a hang minden szárnyaló
mondással hozzá szól, most is azt kérdezi, amit nyugós
gyermeksiránkozással kérdezett annyiszor, egy-egy csiny-
tevés után, amikor fejét anyja ölébe hajtotta: „De talán
mégis! — talán mégis szeretsz, édes, jó anyám?”

Lezajlott az installáció ünnepe. Az ifju pap egyedül
maradt működése színhelyén. Szülei hazautaztak. A pészach-
ünnep küszöbön állott. Rabbinak ilyenkor sok teendője
akad községében. Isten bizony! a fiatal rabbi, amikor ott
állott a zsolnai pályaudvaron s a gyorsvonat elrobogott
áldott szüleivel, majdnem, hogy megfélekedezett férfias,
komoly hivatásáról, arról, hogy hiszen ő az elhagyottak, a
szomorkodók vigasztalója, majdnem, hogy eltörött a mécses,
elpityeredett s a szemeiben nagy könyek égtek, amiket
elpanaszolni szégyen lett volna bárkinek. Ha az öreg
Taub bácsi most látta volna: mit is mondott volna, holott
tegnap azt dörögte neki a próféták dübörgő szavaival:
„Légy erős, hogy meg ne roskadj a teher alatt, erősítsed
meg a szivedet, a te Urad: az Isten, ki a szívet vizsgálja!”

Bizony, az ifju rabbira nagy feladat várakozott. Köz-
sége reményekkel telten nézett működése elé. Várta tőle a
hitélet föllendítését, ősi intézményeinek regenerálását, hogy
megnyeri az öregeknek, a jámboroknak bizalmát s vissza-
hódítja a közönyössé válni kezdők szíveit Izraelnek. Várta
tőle iskolájának vezetését, tanítóinak kormányzását, az
ifjuság nevelését.

Körülbelül kétszáz családból állott a zsolnai község.
Benne két elemet olyan világosan meg lehetett különböz-
tetni, mint künn a felhőkbenyuló hegyekkel övezett sztrecs-
női völgyben haragos szökelléssel rohanó Vág folyamában,
ott, ahol a Kisuca vize a Vág folyóba ömlik: a két
külömböző színű hullámok vizét; az egyik napsugarak
verőfényében kéklő, vágató habáradat, a másik sötét
felhőket visszatükröztető, lassu méltósággal, elfojtott doho-
gással kanyargó sötét vizgörgeteg...

Az őselem a községben a morva határszélről ide
telepedett, nagyműveltségű, németajku zsidóság. Vagy száz-
évvvel ezelőtt kezdődött meg a lassu beszivárgás, amely
magával hozta hazája földjéről a német klasszikusok sze-
retetét s a héber ismeretek iránti buzgó érdeklődést. A
szabadságharc idejében hitközséggé váltott a kicsiny gyű-
lekezet. Már akkor is az öreg *Lindenstein* a zsolnai ché-
derben nemcsak bibliára, talmudra és a kommentátorok
ismeretére oktatta a serdülő gyerekrajt, hanem „profán”
tudást, Schillert és Goethet vert a pipaszárával tanítvá-
nyai fejébe.

Ennek a morvaszármazásu elemnek az utódai, a

koráramlat hatása alatt lassan elmaradtak a biblikus és
talmudi ismeretek mesgyéjéről. Csak a német művelődés
iránti hajlandóság élt eleven erővel a szívében. De az
ősi hit iránt nem veszett ki belőlük a tisztelő illemtudás.
Vallásos érzésük erősebb gyökerű, mint sok más modern
községben, bár a gyakorlati hitélet épügy, mint más
hasonló gyülekezetben, meglehetősen tág keretekben mo-
zog. Egy maroknyi számu családban rendületlen szilárd-
sággal él az ősi hit. Cselekvésben, érzésben egyaránt.
Apák, akik szombatot tartanak, anyák, akik péntek esti
gyertyát lobbantanak, gyermekek, akik az ősi áldás árnyá-
ban, a vallásos hagyományok szellemében nevelődnek. A
templom péntek este, szombaton telve van ünneplőkkel.
Szelichot bűnbánó hajnalán a kis zegzugos zsolnai utcák
során kora hajnali órákban, sötét őszelői ködös zimankó-
ban, fölcsillantak a kis kézi lámpások hosszú sorban, fér-
fiak, öreg és fiatal asszonyok igyekeztek a dombtetőn
fekvő kis templom felé. A többség nem követi a hitbeli
observanciákat; de azért a szombatot nyilvánosan nem
szegi meg senki. (Most is úgy van-e még? nem tudom.)
Illemtudó és művelt a zsolnai hitközség minden tagja;
mások vallásos érzéseit nincs szíve készakarva meg-
bántani.

A másik elem a zsolnai községben a jámborok cso-
portja. A sziléziai bányavárosokból bevándorolt családok.
Mereven ragaszkodók az ősi, megszokott vallásgyakorlat-
hoz. Érezték, hogy ők a jövevények, az utóbbjöttek; támadó
szándékkal hát nem igen léptek fel. Vallásosak voltak —
de nem orthodoxok. Hogy az orthodoxia mi fán termett?
nem is igen tudták. Egy kis megvetés élt a szíveikben a „táts”
zsidókkal szemben, akiknek a héber kiejtése az „au, au” irtó-
zat volt nekik. Föltételezték, hogy „táts” zsidó nem is igen
tud héberül olvasni. „Kennt kein ivre.” Amikor a kórus-
fiuk ornátust kezdtek viselni a zsolnai templomban, az
öreg *Rottersmann*, hatalmas termetű, villogó szemű, len-
gyelszármazásu tojáskereskedő, elhatározta, hogy kivándo-
rol Zsolnáról a családjával s a Zavodje városnegyedben
élő elvtársaival együtt. A szeme, ez a fanatikus ragyogásu
szem, amely úgy csillogott, mint a sziléziai komor bánya-
városok tárnafenekén valami csodás tűzü fekete kvarc:
könyekkel telt meg. Most már imádkozni se lehet többé
Zsolnán. Eljárogatott Kisuca-Ujhelyre péntek délután s egy
ideig ott töltötte a szombatokat. Reb Kalme *Heller*, egy
ravasztekintetű, huncut huncutkás, tótba ojtott lengyel
zsidó (a pajeszeit idomítva hordta; műveltebb társaság
előtti hátratulva a füle mögé, ha meg a sorja hozta, büszke
lengéssel kisimitva lefelé) Reb Kalme Heller erősködött,
hogy fölmegy Bécsbe, egyenesen Őfelségéhez, tiltaná be a
kórusfiuk ornátusát... de elült a vihar. *Rottersmann*
Dávid és Heller Kálmán csakhamar újra a templomba
jártak, megbékültek a megváltozott világrenddel.

Megbékültek ők is, követőik is az új fiatal rabbival
is, akit eleintén gyanakodva fogadtak. Látták, hogy nem
akarja felforgatni a községet; látták, hogy lelkiülete jám-
bor; megérezték, hogy abban az előttiük szokatlan nyelv-
ben, amelyen az ifju rabbi prédikált, a zsidó eszmék ra-

jongó szeretete lüktet. Hát megbékülve szundikáltak prédikáció alatt.

Mert az ifju, zsolnai rabbinus tiszta német nyelven szónokolgatott. Egy kis vértanúság volt ez ugyan a számára. Le kellett mondania az édes magyar szóról, mert azt bizony itt nem értette volna meg, alig egy-két ember. Nagy szívszakadva írta meg német orációit, amelyre igen nagy gondot kellett fordítani, mert hallgatósága a legműveltebb németajku publikum volt. Meg is esett rajta az olyan legkevésbé sem mulatságos história, hogy egy pészachbeszédébe majdnem hogy belecsapott a mennydörgős ménykü. Ez a szomorú eset pedig így történt.

Szép, tavaszi napok jártak pészach felé. A Lomnic már tavaszi verőfényben emelgette királyi fejét. A ködfátyolok már leszakadtak a hegyek gerinceiről, a Budatini romok szakadékaiban már tavaszi páfrány nyilott. . . Írta, írta pészachprédikációját az ifju rabbi. Miről beszél, miről ír ilyenkor egy kezdő, ifju álmodásokkal teliszivü rabbi? Miről másról, mint a tavaszról? Virágillatról, orgonafák hasadásáról, gerlebugásról, megenyhült levegőről. Be is tanulta szépen a bevezető imát, amelyben az Istenhez fordul, aki megváltoztatja az időket, a bevezető részt, amelyben pajkos szellők játszadoztak, a három részből álló kidolgozást, amelyben nyári égbolt ragyog, patakok csörrennek téli bilincsektől menten. Betanulta lelkesen az utolsó betűig.

Szép, ragyogó tavaszi est volt az első szédereste. Boldogan tért pihenőre a szónoklattal és tavaszi hangulattal sulyos fiatal pap. Reggelre kelve aztán még sulyosabb meglepetés várákozott reá. Megfeledkezett arról, hogy a szeszélyes időjárásu felföldre vetette a végzete. Itt a tél gyakran jár tavaszi álorcával. A tavasz meg nem ritkán téli bekecset ölt magára hirtelen.

Hogy hajnalban a lakása ablakán kitekintett: szép téli tájkép bontakozott ki előtte. A közeli hegycsucok nyakig hóbundába burkolódzva, az utcán térdig érő friss hó, a szürke, ólmos fellegek csak úgy ontották a havas zuhatagot.

Uram! Istenem! mi lesz a pészachbeszéddel? A tavaszi szellővel, mi ott enyelgett az orációban, a galambokkal, amik szárnyaikkal ott csattogtak a prédikációban, minden orgonaillattal és ibolyahangulattal egyetemben? Hiszen ezzel a beszéddel olyan toletteben állana községe elé, mintha valaki egy szibériai medvevadászaton lenge frakkban jelennék meg.

Az volt csak a kinok-kinja: ezt a tavaszi prédikációzuhatagot hirtelen, egy-két óra alatt (írni, ünnep lévén, nem lehetett) téli bundába öltöztetni. Tavaszi fuvalmak helyébe téli förmeteget tenni, gerle helyett károgó varjakat repdestetni. De aki a mezők liliomait öltözteti, az segített az ifju papnak is öltöztetni. Valahogy szerencsésen átesett a pészachprédikáción, s német idiomához akkoriban még nem egészen simuló ajka keresztültörte magát a nyaktörő gáton.

Igen tetszett az ifju pap az ő tüzes hevülésű beszédével a községnek. Az ifjuság mindig rokonszenves, törekéseivel, naiv rajongásával, tiszta szándékaival.

Az is igaz, hogy ez a tónus jobban megfelelt a művelt zsolnaiaknak, mint az elődök prédikáló modora. Eltekintve attól a rövid időköztől, amelyben a korán sirba tért, akadémiai műveltségű *Hönig* rabbi (fia a nyitrai nagytudásu rabbinak, anyai részről leszármazottja a nikolsburgi Mordechai *Bené*nek) hirdette ott az Isten igéjét — bizony annak elődje, a lengyel eredetű rabbi, Borech *Grünbaum* aki vagy harminc éven át volt a zsolnaiak lelkezetője, nem igen tudott már a korral megváltozott hiveinek szájaize szerint „darsenolni“. Prédikációinak kezdete jel volt a templomból való tömeges kiözlésre.

Ugy, hogy egy alkalommal az öreg ur ravasz fufanghoz folyamodott, hogy hiveit a templombanmaradásra kényszerítse. Fölállott a szószékre s a futni készülő közönséget ezekkel a szavakkal állította meg rohanásában, zsargon-nyelven mondott bevezetővel: „Rabbojszaj! (Uraim!) mai beszédem folyamán a király ő felségéről fogok beszélni. Aki ki mer mozdulni a templomból, felségsértést követ el.“ 40 évvel ezelőtt történt. Természetesen meg nem mozdult ott senki a két órán át tartó beszéd tartama alatt, várva, hogy mikor kerül a királyra a sor. Az öreg rabbinus pedig lassu kedvteléssel mondogatta el már ezerszer elmondott midrásmagyarázatait, beszédét sűrűn tarkítva a modernizmusnak hozott áldozati kedvenc szavajárásával, „Heinte wo schon die Kollomotivs pfeifen thun“ (locomotivot akart mondani az öreg ur), mig végre beszéde végén mondott egy rövid áldást a király felkent fejére.

Vele történt meg az is, hogy egy prédikációja alkalmával egyenkint szállingóztak ki a templomból hallgatói. Nem volt már más a templomban csak a samesz, a templomszolga. De az öreg rabbi beszélt rendületlenül. Végre a szolga is elunta már az ismert szólamokat. Fölment hát hozzá szép csendesen a szószékre, a templomkulcsot letette a szószék párkányára s így szólt: „Kérem, rabbi ur, ha készen lesz a beszédével, legyen szives, zárja be a templomot.“ Szólt — s ő is távozott.

Egy alkalommal hivei az öreg urnak azt vetették a szemére, hogy beszédei nem egészen korszerűek.

— Mi az a korszerű? Mit értetek ti ezalatt? kérdezte tőlük a rabbi.

— Hát hogy példával megmagyarázzuk — feleltek am azok — a református pap a mult vasárnap beszélt „über Freiheit, Brüderlichkeit und Gleichheit“, szabadságról, testvériségről és egyenlőségről. Ilyesvalamiről prédikáljon rebbe.

Az öreg zsolnai rabbi fölbuzdult. Jól van, jövő héten én is beszélek „über Freiheit, Brüderlichkeit, Gleichheit“ — mondotta.

A rákövetkező szombaton meg is tartotta ígért orációját. Zsufolt templom előtt. Kiváncsian várákoztak az ígért témára a hivek. De a rebbe beszélt, beszélt, hosszan, a régi, unott, százszor hallott témákról. Végre jött a csattanó. Beszéde végén rátért az ő sanyaru helyzetére, szükös jövedelmére. S így szólt: „Rabbojszaj: ich nemm mir die *Freiheit* und bet eich um *Brüderlichkeit*, und ihr sollt mir mei *Gehalt* erhehen, aber *gleich heit*.“ Ez volt

hát a híres beszéd „über Freiheit, Brüderlichkeit und Gleichheit.“

Ilyen előd után, illetve ilyen beszédek után az új, fiatal rabbi beszédeit nem csoda, hogy nagy lelkesedéssel várták hívei . . .

Egy régi Roshásónó.

Ha visszanezék mind arra, mi elmúlt
S amit most őszi borulat takar;
S ha befordítom fáklyáját szívemnek,
Mit eloltott már annyi véadar:
Jaj, kis madár, te édes kis madár,
Érzem, hogy messze, messze vagy ma már...
S a lelkemben oly bánatosan szóló
Ünnep lett ama régi roshásónó.

Estenden szent kalácsot ettünk akkor,
Mint drágagyöngy: ült ajkadon a mák,
S a kis falusi templomba merültünk,
Sápadtan ültek ott apád s anyád,
Jaj, kis madár, te édes kis madár,
Hol van a fény? . . . Október van ma már...
A szent kalácsból rossz, hideg kenyér lett,
S oly keserű az íze e kenyérnek!

S imádkoztunk. Apád, az öreg kántor
Egy rettenetes imát morzsolta,
Ama mainzi rabbinus imáját,
Ki hűtlen lenni nem tudott soha.
Ki nyelvét is kitepte a helyéből,
S míg homlokán a drága, szentelt fény ül,
Megcsonkítottan mondja: por vagyok,
De, — Isten — a te erőid nagyok!

S azóta sebbel járom e világot
S könyekkel sózom ezt a mély sebet.
Egy szent imának sulyos átkát hordom,
Amely szívemnek gyilkos kése lett.
Jaj, kis madár! Te mákonyos kalácsom!
Örök ujésem, tüzed sose látod!
Mint ama mainzi rabbi, úgy vagyok:
Hű leszek hozzád s érted meghalok.

Somlyó Zoltán.

Előfizetési felhívás!

Azokat a tisztelt előfizetőinket, akiknek előfizetése

1911. évi október hó 15-én lejár,

szintugy azokat, akiknek előfizetése előbb járt le, tisztelettel felkérjük, sziveskednének előfizetésüket megújítani, nehogy a lap szétküldésében fennakadás történjék. **A kiadóhivatal.**

TÁRCA.

A vége jó, minden jó.

— Eset a redakcióban. —

Írta: Haber Samu.

Haragos levél jött a szerkesztőségbe. Könnyelműség és botrány kiírni azt — így tüzeskedett a levél — hogy Körneyi Ármánd eljegyezte a leányomat, az Evelint. Tudják-e önök, ki vagyok én? Nagykereskedő, háztulajdonos, a szegények jótévedője, a hitközségnél is tiszteletbeli állásokat viselek . . . És tudják-e azt, ki az a Körneyi Ármánd? Nevetséges, hát honnan tudhatnák ezt önök? De én ismerem. Még csak nem is doktor. Talán kereskedelmi iskolát sem végzett, legfőlebb esti tanfolyamot s ezen a réven lett könyvelővé. Még pedig miféle könyvelővé? A Blaustern Jakab könyvelőjévé, akinek én adok pénzt, nehéz ezreseket, kölcsön, hogy részemre — mikor itt az ideje — gabonát vásárolhasson. Hát csak nem gondolják, hogy egy ilyen embernek odaadom a leányomat, aki felső-leányiskolát végzett, beszél franciául, zongoráz, nyáron tennisszezik, télen korcsolyázik és aki után még a katonatisztek is mind bolondulnak . . .

Haditanácsot tartottunk a szerkesztővel: No, ezt az embert alaposan magunk ellen vadítottuk. Még nagyobb baj volt az, hogy nem is egészen alaptalanul. Mert — s ez a lényeg — az eljegyzési hírt nem az apa közlése alapján tettük közzé, hanem, hanem, kimondani is rettenetes, egyenesen avval a célzattal, hogy zavar és baj legyen belőle s azután majd meglátjuk, hogyan kecmegünk ki belőle.

A tényállás, amit illik tudni, különben az, hogy a haragos levélíró papa alaposan tévedett, amikor írásában azt tételezte föl rólunk, hogy Körneyi Ármándot mi nem ismerjük. Ellenkezőleg nagyon is ismerjük. Tudjuk róla, hogy nem sok iskolát járt, de igen jóra való és mégis alapos ember. Sokat tanult és tanul magánszorgalomból, amióta pedig szerelmes, a szerelme is nem abban nyilatkozik meg, hogy sóhajtozik, hanem kettőzött szorgalommal tanul. Az ilyen emberekből származnak a drámai hősök. Nagy erényekbe lovalják bele magukat s azoknak az áldozataivá lesznek.

Gondoltuk: Kár volna Körneyi Ármándnak erényei áldozatává lennie, amikor tulajdonképpen hőssé is lehet. Nem is kell hozzá más, csak egy kis csalafintaság. Mindössze azt kell tehát tudni, hányadán van ez Evelin kisasszonynyal s ha az Ármánd ur szíve választottjának nincs ellene kifogása, fölcsapunk mi akár házasságközvetítőkné is.

Evelin kisasszony megkönyítette a dolgunkat. Szép vékony szálu kis betűkkel írta meg nekünk, amint következik:

„Tisztelt Uraim! Bocsánat, hogy alkalmatlankodom. Körneyi Armand ur — akit önök is ismernek — mondotta nekem, hogy nagyralátó terveink célhoz juttatásában segíteni s őt in petto vőlegényemmé előléptetni szivesek volnának, ha őszinte vallomást tennék. Kissé különös ugyan, hogy a t. szerkesztőségnek, melynek tagjait közelebbről ismerni nincs is szerencsém, tegyek vallomást; de, én iste-

nem, regényekben és színművekben sokkal többet is megtesz az ember a boldogsága biztosítása érdekében.

Igen tisztelt Uram! Én is ott szeretném a boldogságomat megragadni, ahol föltalálni vélem. Éppen azért nem tudok beleilleszkedni az édes apám kalkulációiba, aki azt hiszi, hogy, mert felsőbb-leánynak nevelt s tekintélyes hozományt ad mellém kísérelül: már csak úgy boldogulhatok, amint ő gondolja.

Nem. Ezt én sokszor megmondottam neki. Nekem megvan a magam választottam, az a bizonyos Környei Armand ur. Azé leszek, vagy senki másé.

Erélyes nyilatkozatomtól, kérem, ne ijedjenek meg. Mi évek óta ismerjük egymást. Mikor még mi is vidéken laktunk, meg ők is, akkor vetettünk már szemet egymásra. A mi diszes sátorunkban dió, méz és flódnál mellett, tréfából, már vagy tíz évvel ezelőtt, megtartottuk az eljegyzésünket — úgy, amint azt az Armand nővérenek az esetében láttuk. Gyermekésszel, gyermekszívvél régen kiterveltük a jövőnket és álljuk ma is a fogadást, amit akkor tettünk egymásnak, amikor mi, öt évvel ezelőtt, Budapestre költözködtünk s azóta is sokszor megismételtünk.

A papa és a mama is tudnak róla. Az „eljegyzésünkön” még nevettek is. Régebben a papa nem volt valami nagyon ellene, a mama pedig ma is az én nézetem felé hajlik. Nagy injuria tehát semmiesetre sem történhetik.

Nagyon leköteleznek, örökké hálások leszünk, ha segítenek rajtunk. De ne halogassák a dolgot sokáig: ezt legyen szabad külön is kérnem. Még pedig egyszerűen azért, mert a háztüznézés megindult és amily energikus az édes apám, még valamely irányban a szavát is leköti: akkor azután bajosabb lesz a segítség.

Végül ismételtén bocsánatot kér az alkalmatlankodásért, tisztetettel és bizalommal Evelin.

E sorok nem csak megtámogatták a Környei Armand kérését, hanem a másik érdekelt részről is fölhatalmazást adtak a közbelépésre. Mivel pedig az eljegyzést a fiatalok, habár tíz évvel ezelőtt és nem kötelező formában, sőt komolynak sem vehető szándékkal, de mégis megtartották, gondoltuk: publikálni fogjuk a dolgot. A papa majd jelentkezik. Azután beszélünk a fejével, a lelkével.

Nem tévedtünk. A papa, amint láttuk, csakugyan jelentkezett — de csak írásban és fölpaprikázva. Az ennek folytán tartott haditanácsban megállapodtunk tehát, hogy írunk neki és magunkhoz kéretjük.

Szukosz harmadik félünnepére volt kitűzve a találkozó. Evelin kisasszony papája délelőtt 11 órára pontosan megérkezett.

— Szerkesztő urak nagyon ferde helyzetbe hoztak engem — így kezdte bemutatkozás után a szemrehányást.

— Tudjuk, — volt a válasz.

— S ezt oly nyugodtan tetszik mondani? Nyakrafőre jön a sok gratuláció és a rekrimináció, hogy legjobb embereimet sem hívtam meg az eljegyzésre. Sokan olvashatják a lapot s én nem tudom az üdvözléseket megköszönni, sem pedig a szemrehányásokat kimenteni.

— Hát mért nem méltóztatik megköszönni, mért nem méltóztatik kimenteni?

— Hova gondolnak! Hiszen én tényleg nem jegyeztem el a leányomat.

— Legalább a jó kívánságokat akkor is el lehet fogadni.

— Az igaz; de még sem szabad az embereket tévedésben hagyni s a tévedésükből következő gratulációkat akceptálni.

— Csakugyan. Tehát mért nem méltóztatik intézkedni, hogy a jó emberei, ismerősei ne legyenek tévedésben és szemrehányást se tehessenek. Vagyis tartsa meg az eljegyzést.

— Soha.

— No, ne tessék a dolgot így elhamarkodni. Valamikor csak mégis fog eljegyzést tartani.

— Persze. De nem a Környeivel.

— Miért éppen evvel nem?

— Miért éppen avval?

— Mert a fiatalok szeretik egymást.

— Paperlapap. Szerelemből nem lehet megélni.

— Azt kívánja tehát, hogy a hirt helyreigazítsuk s megírjuk, hogy eljegyzés nem volt? Végiggondolta-e, hogy mit szólnának ehez az emberek, a jó barátok, az ismerősök és különösen az ellenségek? Mert ellenségei bizonyára önnek is vannak.

Az Evelin papája nem felelt.

— Mi ellenvetése van tulajdonképpen a vőlegény-jelölt ellen? Nem ismeri? Vagy nagyon is ismeri? Lumpfráter, élehetetlen, megbízhatlan, család alapítására és eltartására alkalmatlan?

— Nem mondhatnám.

— Tehát?

— Nem hozzánk való. Vidéken van. Szegény ördög.

— Hát ön nem volt vidéken és, ne vegye rossz néven, mindjárt oly jómódu volt, mint most?

— Ez nem tartozik a dologra.

— Bocsánat, tévedni méltóztatik. Környei ur is feljöhet a fővárosba. Szorgalommal, hozzáértéssel, az ön támogatása mellett, a boldog családi élet föltételei által ösztönözve sokra viheti. De nem erőltetjük a dolgot. Nem akarjuk rábeszélteni. Ha ön azt mondja, hogy az eljegyzés nem történt meg, hát szívesen konstatáljuk, vagy igazítjuk helyre ezt a lapban. Parancsolja?

— Nehéz így hamarosan határozni . . .

— Valóban, de határozni mégis kell. A cáfolattal nem várhat . . .

— . . . Tudja mit, szerkesztő ur, ne adja ki a helyreigazítást. Talán úgy kellett a dolognak történnie. Isten rendelése volt. Ki tudja, hát ha azt irta be a Teremtő a sors könyvébe, hogy a gyerekek egymáséi legyenek. Nem állók az utjukba. Minek örüljenek az ellenségeim . . .

— Mazeltov. De ha a dolog így van, akkor csakugyan meg kell ám tartani az eljegyzést!

— Meglesz, még Szimchesz-tóra estéjén, amelyre ünnepélyesen meghívom önöket . . .

REGÉNY.

Zsidók.

(41)

Irta: Szemjon Juskevics.

Oroszból fordította: Fehér József.

— Ha csak rabolnának! — szólt Dániel kétségbeesetten, — de hova rejtőzzünk a kés elől? Mondtam magának Nachman, itt kell hagyni ezt az elátkozott országot. Most megmutatják, hol a mi hazánk...

— Csak rémitjük magunkat, — szólalt meg most Fejga. Minden évben beszélnek róla. Nem emlékeznek rá, mi volt tavaly is?

— Adja isten — neked legyen igazad, — szólt áhitatosan Csorna és az égre nézett.

Senki sem gondolt tovább az evésre. Bljumocska nemsokára elaludt és mindnyájan átmentek Nachman szobájába, Csorna pedig lefektette a kisleányt és átment a szomszédba, megtudakolni, mi hír.

Az udvaron szokatlan sürgés-forgás volt. A szomszédok lakásról-lakásra jártak és a progrom szó mindenki száján megfordult. Senki sem tudta, ki éresztette szélnek a hírt, de egyetlen szikra elég, hogy lángra lobbantsa a rettegés tüzét. Az élet mintha ketté vált volna. Eddig telt az egyik, most indul meg a másik, az elsővel minden kapcsolat nélkül. El kellett szakadni egyszerre, hirtelen mindentől, amit a jelen pillanat kívánt, elfeledkezni a dolgokról, az ünnepről, a holnapról és egy csapásra világból kivetettek, boldogtalanok lettek, gyűlöletesek, veszedelmesek, kiknek kiirtására szomjuhozik az ellenség. Asszonyok, elhalva a rémülettől huzódtak férjük mellé és minden lakáson összedugták az emberek fejüket és körül-körül leskődve suttogtak a hatalomról, maguk végzetéről és mintha mindnyájan most látnák, tudnák meg először, hogy zsidók.

A harmadik szám alatt egy öreg zsidó mesélt a „nagy pogromról“ el-elakadozva, belemerülve az eseményekbe, melyek újra szeme előtt lefolytak és a fiatalok borzongva hallgatták a régi világnak még élő tanuját.

— A város fehér volt — beszélte az öreg, nehéz nyelvvel — igen, fehér; a zsidók eszük nélkül futkostak erre, arra, a részeg vörösingések meg utánuk, mint az ördögök...

— Rémitgeti a népet! — kiáltotta az öreg fülébe egy asszony.

— Mit? A népet? — szólt az öreg körül nézve... Jaj, lányom, csak ne is rémitse már, mint én. Csak a vörösingések ne rémitsék őket...

— Ki hallotta, — kérdezte egy vállas asztalos — hogy zsidók megöltek volna egy orosz gyereket?

— Ki ölte meg? Kit ölte meg? Kitől hallotta? kérdezték ijedten össze-vissza.

Csorna lakásról-lakásra szaladgált, el-elkapott útjában egy-egy hírt és mindjobban elcsüggedt.

— Mikor békélnek össze az emberek? — kérdezte hangosan. — Vagy nem lesz abból soha semmi?...

Közben Dániel elment és mindnyájan lefeküdtek. Nachman magára maradvá sokáig nem birt elaludni... Erőlködött, le ne győzze a kétségbeesés, de önkéntelenül csak mindig a zsidókra gondolt... Mintha az ő élete is ketté vált volna. Csak még tegnap is ragyogó, érthető volt a jövőendő élet, jutalmul a bátor küzdelemért, melyben neki is része lesz. Ugy tetszett, mintha magas hegy tetején volna, honnan nem látta sem az elnyomás fegyvereit, sem a feneketlen piszok, munka aljas életét, sem a külvárost és rabságát, hanem friss, egészséges, egyenlő

embereket, tiszta, tágas házakban és az ember új életét... Most minden, ami lélekben, gondolatban annyira tartott, megrengett és szeme előtt állt Dina, Ezra és kiáltották:

— Utat a népnek! — Gyerünk haza!

— Nátán! — szólt hangosan: nem birta tovább a kint.

— Én is erről gondolkoztam, — felelt Nátán nyugodtan.

— Védekezni fogunk...

— Én szeretem Fejgát — szólt Nátán kétségbeesetten. — Ha kell, gyűlölség nélkül fogadjuk a halált.

— Szereted... De védekeznünk kell, — erősítette újra Nachman.

— Mi Fejgával megadjuk magunkat.

Nachman felült izgatottságában és mintegy lidércnyomás után sokáig erőlködött, hogy megértse, mi is lesz velük.

— Kalapál a szívem, szólt halkan. — Ez a félelem, Nátán? Talán Mejtáért? Neked meg kell védeni Fejgát?

Feleletet várt és sokáig feküdt nyitott szemekkel, de felelet nem érkezett.

— Megölnek bennünket, — gondolta tehetetlenül, az álommal küzködve. — Miért? Ha Dávid itt volna...

Másnap korán reggel elment, hogy kószáljon a városban. Mikor bement a bazárok közé, önkéntelenül megállott, megdöbbenve a szokatlan mozgolódásból. A régi bazártól a zsidó bazárig a legtarkább sokaság hömpölygött. A levegőben valami megfoghatatlan zsongás bugott és az árusok éneklő kiáltozása beletompult az aggodalmas, végeszakadatlan beszélgetésbe. Egy kis csapat zsidó bevásárolgatva az ünnepre, elsurrant a parasztok tömege mellett és körül-körül nézte magát, hangosan szólani sem mert azok előtt, kik másnap le akarják mészárolni őket. Nachman, belefurakodva a sokadalomba sodortatta magát vele és figyelmesen hallgatta a beszédeket. Itt-ott egy pillanatra néha megvillant Dániel szeme — sikerült egymásnak jelet adni, majd a tömeg újra szétszakította őket. Mindenütt a készülődő pogromról folyt a szó és lassanként feltárult Nachman előtt a való. A városban, de a széleken is egy hét óta készültek a pogromra és a sokaságban hol itt, hol amott beszéltek, mint színigazságot, hogy a zsidók megöltek egy keresztény fiút. A vihar a levegőben volt... És megint hol itt, hol amott meséltek, hogy a korcsmákban cédulákat osztogatnak, felhívásokat a mészárlásra.

Nachman meg-megállt, újra megindult és most már tudta, közeledik a rettenetes balvégzet. Mikor kikeveredett a sokadalomból, a borzalomtól sokáig nem tudta, mitévő legyen. Céltalan ödöngött a nagy utcán. A szembejövő parasztok láttára elkeseredés, gyűlölet támadt benne. Szinre békésen ballagtak, mintha semmi gonoszt nem forgatnának a fejükben és nem fért a fejébe, ezek a békés emberek mint tudnak végső ítéletet mondani más békés, ártatlan emberek fölött, akikkel az ideig csendben éltek. És minden pillantásukban fenyegetést látott. Mikor elhaladt egy-egy épülő ház előtt és az álványokon dolgoztak a vörösinges köművesek, a zavaros borzalom teljesen lesujtotta.

— Bemegyek egy korcsmába, ott is hallok valamit — ötlött fel benne.

De rögtön érezte, hogy ott csak új keserűség várja és rögtön elvetette a gondolatot.

— Jobb, ha elmegyek Slojmához, — határozta.

(Folyt. köv.)

Orth. kóser cukrász- és péksütemények
az orth. hitközség főlvigázata mellett egyedül csakis

FRIEDMANN SALAMON

sütődéjében és cukrászdájában □ □ □

BUDAPEST, VII., DOB-UTCA 22.

kaphatók. Telefon 105—79. Mindennemű
rendeléseket pontosan eszközünk helyben és vidékre.

Női kézimunka
ÉS HOZZÁVALÓ ANYAGOK
OSZTÁLYA
VI. DESSEWFFY U. 5.
(VÁCI KÖRÚT SAROK)
MELLETT

Béreczi D. Sándor
BUDAPEST

Pássonneműek
KÖTÖTT-SZÖVÖTT ARÚK
ÉS FÜGGÖNY OSZTÁLY
VIII. ÜLLŐI ÚT 4 (KÁLVINTER SAROK)
HÁZ

NAGYKÉPES KÉZIMUNKA ÁRJEGYZEK VIDEKRE DÍJTALAN

BUTOR

Árverésen vett régi és új, a legolcsóbb-
tól a legjobb minőségig. Ugyiszintén
amerikai íróasztalok, mahagoni háló-,
ebédlő- és uri szobák, angol bőr és

szalongarnitúrok, szőnyegek, csillárok, petróleumlámpák, olajfestmények

és irodai berendezések legolcsóbban beszerezhetők:

Ancsel Mór, Dob-utca 22.

„BÓNI”

Gyártelep és Mezőgazdasági r. t.

Nyirbátor.

Ajánlja legjobb minőségű gyártmányait: Mosó-
szappan, Bóni szinszappan, Szegedi házi
szappan, Debreczeni szappan, Kis üstön főzött
5 éves legjobb minőségű borpárlat, Kétszer fino-
mitott repceolaj égetésre és kenésre, Napraforgó
olaj, Napraforgó tábla-olaj, Finomitott szesz,
Rum-szesz, Denaturált szesz, Anizsos szesz,
Finom buza- és rozsliszt.

Elegáns vendéglő

a nyáron át kerthelyiség.

Ujjonnan berendezve. — Izléses jó ételek. — Kitűnő italok. — La-
kodalmak és ünnepélyek alkalmával külön bejárattal díszes szalon.

NEIGER J. BUDAPEST, VI.,
TERÉZ-KÖRUT 4.

KOHN ARNOLD

SIRKŐRAKTÁRA

Budapest, VII., Károly-körut 15. szám.

Siremlékek minden ár és kivitelben, át-
helyezések exhumálásoknál.

JAVÍTÁSI MUNKÁK A TEMETŐBEN.

Telefon: 18—76.

SZOMBATON ÉS ÜNNEPNAPON ZÁRVA.

Alapított
1878-ban

Telefon:
13—76.

Keleti J. Budapest

IV., Koronaherceg-utca 17. sz.

Orvos-sebészeti műszer, kötszer és
villamgépgyártó. Testegyenestő gé-
pek. Cs. és kir. szabadalm. sérvkötők.
Haskötők, gummi görseér-harisnyák.
Műlábak, műkezek és betegápolási
eszközök gyára.

A rituális vágatáshoz szükséges, tüdőfuvók
miniszteri rendelettel előírt
a legerősebb s megfelelő kivitelben állandó raktáron.

Erős bőrből: 20 cm. 27 cm. 35 cm. széles
11.50 20.— 30.— K.

- - Teljesen fémből: 32 korona. - -
Képes árjegyzék ingyen és bérmentve.

Telefon 57—21.

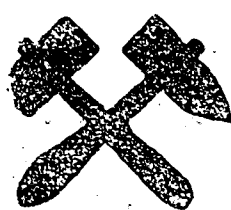
Házhoz szállítva

Libazsir

vendéglősöknek, főzéshez és sütéshez friss és
tisztá, kilója 2 kor. Vidékre 5 kilós bödönökben.

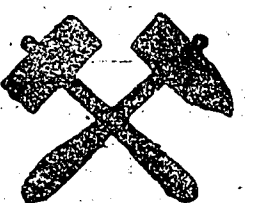
Stein Bernát baromfikereskedése

Budapest, IX., Ráday-utca 9.

Salgótarjáni,

Petrozsényi,

Annayölgyi, Szászvári, Ostrai, Karwini
porosz-kőszén, kovács-szén, légszeszgyári
és bánya-pirszenet

ipari és háztartási célokra minden állomásra szállít:

Salamon Jakab és Társa

Budapest, V. ker., Erzsébet-tér 5. szám.